

kasina« postoji u Subotici od 1878. Osnivači su je htjeli nazvati »Bunjevačka pučka kasina«, ali toga nije dopustila mađarska vlast. Ona se bavi radom na prosvjetnom i nacionalnom polju, a uz to daje i materijalnu pomoć učenicima. Izdavala je almanah »Klasje naših ravni«. Biskup Budanović osnovao je 1934 »Subotičku Maticu«, za koju je prekupio zgradu »Bunjevačke prosvjetne Maticе«. Ta se institucija zadržala sa zagrebačkim »Društvom sv. Jeronima«, da širi njegove knjige među narod, a ima i svoja vlastita izdanja, među kojima su »Subotičke novine« i kalendar »Subotička Danica«. — Društveni se život razvija u mnogim društvima, među kojima se ističu u Subotici »Katolički Krug« (osnovan 1895), »Katolička čitaonica sv. Đurđa« (osn. 1905), »Katolička čitaonica sv. Roka« (osn. 1910), »Dobrotvorna zajednica Bunjevaka« (osn. u Subotici 1919, a u Somboru 1920), »Hrvatsko prosvjetno društvo »Neven« (osn. 1920), »Hrvatsko pjevačko društvo Neven« (osn. 1920), »Bunjevačko momačko Kolo« (osn. 1920) i dr. U Somboru se ističu »Hrvatsko kulturno društvo Miroљub« i »Hrvatsko pjevačko društvo Miroљub«. Po svim bunjevačkim župama nalaze se društva Katoličke akcije, osobito Križari i Križarice. »Hrvatski dom« ima Subotica, Đurđin, Žednik, Tavankut, Sombor, Bajmok. Među športskim klubovima najuglednija je subotička »Bačka«, osnovana 1901.

A. Š. Ć.

Bunjevačke folklorne osobine pokazuju većinom značajke, koje nalazimo i u drugim hrvatskim krajevima.

Nošnja je doduše preuzeta od drugih u vrijeme Marije Terezije, ali je ipak narodna toliko, jer su joj B. dali neke posebne odlike, kojima se razlikuju od mađarskih, njemačkih i srpskih susjeda. Muškarci nose šešir, prsluk, kratki kaput, hlače i čizme. Ženi nose šubaru, opakliju, a nekada su preko godine nosili kao ogrtač kabanicu, išaranu narodnim šarama. Danas je nose samo čobani. Prije su nosili vrlo široke gaće, ispod njih čizme. Ženska se nošnja sastoji od marame na glavi, često izvezene zlatom. Udate žene nose ispod marame konđu, kapicu. Zatim nose bluzu (leveš), široke i duge suknje, a da bi bolje stajale i lakše se nosile, oko pasa nose turnir. Papuče se nose kod kuće, muškarci od kože, a ženske od svile ili baršuna, obično izvezene zlatom ili svilom. Velika je marama na vrat, rojtoš, od svile, baršuna ili vune, često ukrašena vezom. Kod plesa ženske nose oko pasa igrač, svilenu široku vrpču, za koju se prihvaćaju momci. Materijal za odijelo sav je tvornički. Nekada su djevojke nosile košulje s nupuhnutim rukavima, koji su bili izvezeni »na čončanicu«, od domaćeg platna zvanog »tanko«, ženske prsluke od svile, opšivene zlatnom portom, sa srebrnim kopčama. Ogrtači su bili: bundika, otupnica, jopka, ćurak i ćurdija (najsvečanija). T. zv. »bijela nošnja« nosila se subotom navečer, kada su djevojke išle na divan: bijele suknje, izrađene ručnim radom, a djevojka je gologlava. Nedjeljom dopodne djevojke su bile u ogrtačima, a popodne su išle u kolo u ženskim prslucima (miderima).

Svatovski običaji. Kada se momak odluči ženiti, nose rakijare rakiju djevojačku kući. Ako su flaše posebno urešene, onda se zove »rozolija«. Više puta bude »po ulocima« sve ugovoreno za vjenčanje još prije nego se donese rakija. Ne odbije li djevojka rakiju, znači, da pristaje. Onda dolazi »piće«, dogovor za ruho djevojci, a zatim »rukovanje«—zaruke, na koje dolazi mladoženja u kuću djevojačku navečer. Mustulundžije, okićeni konjanici, zovu goste u svatove. Djevojčine stvari, spremljene za udaju, nose se u momačku kuću prije vjenčanja. Ako je vjenčanje bilo prije podne, onda su djevojku doveli roditeljskoj kući, a dva su »staćale« ostali s momačke strane, da je čuvaju. Iza objeda idu od mladoženjine kuće mustulundžije i mlađi svijet, da obiđu djevojku. Poslije dolaze svatovi, da »odvedu divojku«. Blizu kuće đuvegijine (mladoženjine) iznese se pred djevojku muško dijete, koje ona dariva. Kod kuće svekar mora snahu iskupiti od starog svata. Svekrva je vodi »pod odžak«, da promiješa jelo, kako bi bila dobra gazdarica. Kada djevojka zaigra u kolu, »prosipa se perje« po kolu. U kasnu večer odlaze djevojčini rođaci »u podane« (pohodanc). Kuma na šaljiv način briju. Nedjelju dana iza vjenčanja šalje mladina majka »pogaču« po pogačarima. Nekada se slala pogača sve do materica ili onoliko puta, koliko su puta dolazile mladoženjine rođakinje iza rukovanja, da vode djevojku u crkvu.

Običaji preko godine. Uoči sv. Lucije sije se pšenica za Božić. Na taj se dan ne smije šiti, jer će boljeti prsti. Ako domaćica dade nešto iz kuće, ne će imati peradi. Gost

mora sjesti iza vrata (kao i na Badnjak), da bi kokoši legle. »Materice« se slave dvije nedjelje pred Božić u počast majke. Vrlo se drži ovaj običaj. Nekada je novi zet dolazio na taj dan prvi put u kuću svoga tasta, a punica bi ga darivala peškirom. »Oci« (svijet veli »oce«) se slave u nedjelju pred Božić u počast oca, a daleko su manjega značajna od materica. Na dan sv. Tome apostola ne sije se brašno, da ne bi bilo buba. Nekoliko dana pred Božić djeca »betlemaroši« nose od papira načinjeni »Betlem« po ulicama i pjevaju božićne pastirske pjesme. Na Badnji dan mnogi »suše« (ništa ne jedu). Djevojka suši, na večer pomete sobu, i kada baca smeće, kakvo čuje muško ime, tako će joj se zvati budući muž. Na večer dijete »badnjačom« (gorućim drvatom s ognjišta) udara o dovratke govoreći, da bi se legli pilici i t. d., ulazi u sobu te badnjačom pau svijeću, koja je trostruko spletena u počast presv. Trojstva, a nalazi se u posudi sa pšeničnim zrnjem (ne sijanim). Domaćica ulazi, a domaćin je posipa pšenicom. Iza zajedničke molitve jede se bijeli luk, med, orasi, grah i ostalo. Na stolu je među ostalim »božićnjak«, kolač s različitim figurama, na njemu dvije jabuke, a prije 20—30 godina bila je mjesto božićnog drvca grana od čvrste metlovine ili sirka, kojoj bi se grančice uvile u izrezuckano tijesto; sve bi se stavilo u peć, da se osuši, i onda bi se postavilo na čelo božićnoga stola. Iza juhe piju vino svi iz iste čaše, koja se ne smije staviti na stol, dok se vino ne popije; posljednjim se kapljicama ugasi trokraka svijeća; na koga ide dim, taj će umrijeti; svijeća se brzo naopako gurne u zrna pšenice, i koliko se zrna za nju uhvati, toliko će roditi metričkih centi po lancu. Djeci se iza večere bacaju orasi u slamu, da ih traže. U ponoć se razreže jedna jabuka s božićnjaka, baci u bunar i u jutro daje stoci. Iza mise ponoćke jede se ponoćnica, »pača« (hladnetina) i kolač. Jedna velika svijeća gori cijelu noć. Na prvi dan Božića ne ide se nikamo; prije su i djevojke išle samo u svoju župnu crkvu i odmah kući. Popodne muškarci nose »bukaricu«.

Na Badnje večer dolazi gost u kuću, gdje ostaje preko cijelog Božića; osobito se pažljivo prema njemu postupa, a na kraju blagdana objesi mu se kobasica o vrat. Zove se »položaj«, a »ide za položaja«.

Na Sv. Ivana blagoslov je vina. Na Mladence (Nevina Dječica) »šibari« šibaju ženski svijet. Na Novu godinu siječe se u podne božićnjak, a zelena se pšenica daje peradi i stoci. Uoči Sv. Tri Kralja je vodokršće. Na poklade običajno je maskiranje, kao i na Badnje večer (manje). Na Svijećnicu se blagoslivljaju svijeće, koje se pale kod umirućih. Ujedno se blagoslivljaju i neke trave, među njima bosiljak i ćubar, da bi se metale na rane, koje ne će zacijeliti, i protiv vlasaca. Protiv gljebolje »podgrljavaju se« na dan sv. Blaža; jedu se na tašte pereci i jabuka s božićnjaka. Za vrijeme korizme bile su »loptanije«. Skupljena mladež igrala se nedjeljom na livadi, i to momačke igre. Navečer se djevojke skupe na divan, donesu kukuruza, »pucaju kockice« i igraju djevojačke igre. Na Cvjetnicu se treba umiti u vodi, u kojoj se nalazi zelena pšenica. Blagoslivlja se cica-maca, koja se meće u prozor i nosi na groblje. Djevojkama se kupuje ljetno odijelo. Na Veliku subotu blagoslivlja se »posvetilište«: uskrsni kolač, kobasica, pečeno janje, kuhana jaja i najvažnije — hren. Šaraju se pisanice. Na Markovo se obavlja blagoslov polja i zelenom se pšenicom hrane gušćići. Djevojkama se kupuju velike marame na vrat. Na Duhove u ranu zoru, prije susjeda, treba iskititi zovom kapiju i prozore. Idu »kraljice«, 6—8 djevojčica, obučene u starinsku nošnju s krunom na glavi, i pjevaju kraljičke pjesme. Prvi su dan u svilenim odijelima, a drugi i treći u bijeloj nošnji. Kraljice idu bose. Na Brašančevu (Tijelovo) ne smije se ništa mijesiti s brašnom, a pogotovo ne s kvasom. Trgaju se grančice s jablana, kojima su okićeni oltari, meću se kod kuće za svetnjaču (škropionicu), a ujedno meću u sirište. »Dožejanca« se drži na koncu žetve. Glavnom se risaru metne na glavu vijenac od pšenice, a domaćin ga polijeva vodom. Na Sv. Andriju apostola djevojke suše, da bi noću u snu sanjale svoga budućeg muža. U ljetu, na Ivanj-dan (sv. Ivan Cvitnjak), kao i uoči njega, pale se kresovi, i mladč s vijencima na glavi i na rukama preskakuju preko vatre.

Mnogi se od spomenutih običaja naglo gube pod utjecajem grada kao i zbog poremećenih socijalnih i ekonomskih prilika. Održali su se ponajviše na salašima.

Od domaćeg obrta do danas sačuvalo se jedino tkanje pregača i ponjavica, kojima se pokrivaju manji kreveti. U

drugo polovici prošloga stoljeća tkale su se torbe s narodnim šarama, ubrusi, platno za košulje i t. d.

Gatanje (vračanje) je vrlo rašireno, osobito među ženskim svijetom. Najviše se može naškoditi nekome urokom ili da »se nabace čini«. Ureći se može u prvom redu djevojka ili momak, dijete, pa i stoka, osobito u mladoj dobi. Pomno se treba čuvati čovjeka, koji ima guste, sastavljene obrve, jer može ureći. Čine nabaciti znači preko nekog začaranog predmeta, koji se obično meće na raskršće, naškoditi nekoj određenoj osobi ili bilo kome, tko prijede preko dotičnog predmeta. Na pr. novcem se obrišu rane, i novac se baci preko glave na raskršće. Tko ga digne ili prijede preko njega, bit će pun rana i t. d. Kod mrtvacu je običaj, da netko »žali« (nariče). Žaliti može netko od rodaka ili bilo tko od prisutnih.

LIT.: I. Antunović, *Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Sokcih*, Beč 1882; Cović-Kokić, *Bunjevci i Sokci*, Zagreb 1939; Z. Dugački, *Geografski rasporedaj Hrvata*, Zagreb 1939; M. Lorković, *Narod i zemlja Hrvata*, Zagreb 1939; M. Gavazzi, *Godina hrvatskih narodnih običaja*, I. i II. sv., Zagreb 1939; P. Pečić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb 1930. A. S.-ć.

Bunjevačko narječje. Najstariji pisci, koji su radili među Bunjevcima, nazivali su svoj jezik istim imenom kao i pisci u ostalim hrvatskim krajevima. Fra Mihajlo Radnić veli, da piše slovinsko-bosanskim jezikom ili illirico idiomate; Antun Josip Knezović naziva svoj jezik iliričko-slavenskim; fra Emerik Pavić iliričkim ili dalmatinskim; fra Grgur Peštalić slovinskim; Ivan Ambrozić dalmatinskim i t. d. Međutim poput ostalih Hrvata i Bunjevci su već davno prije svjetskoga rata nazivali svoj jezik hrvatskim. Bunjevci govore štokavskim narječjem ikavskoga izgovora kao i drugi hrvatski ikavci. U njihovu se govoru vide ova odstupanja od hrvatskoga književnog jezika.

1. U *glasovima*: Iza nepčanih suglasnika o ne prelazi u instrumentalu sing. u e, na pr. konjom, nožom, mačom, brojom, kao i u nekim riječima iza r u instr. sing., na pr. carom, gospodarom. Konsonant j otpada na početku riječi, na pr. ilo (jilo-jelo), edan, esam; nema ni jotacije između samoglasnika i-a, na pr. Andria. Guturalni suglasnici k, g, h ispred i u dat. i lok. sing. imenica ženskoga roda ne prelaze u sibilante c, z, s, na pr. ruki, knjigi, snahi. U imperativu glagola, kojima se osnova svršava na k, g, ovi guturali ispred i ne prelaze u sibilante c-z, nego u palatale č-ž, na pr. peći, striži. Konsonant h uopće se ne izgovara, na pr. oću, gra; h ispred č ne prelazi u š, već otpada, na pr. glagol »drhtati« ima u prezentu: drćem (drščem).

2. U *oblicima*: Imenice na št imaju u instr. sing. -om, na pr. plaštom, prištom. Imenice »brat, gospodin« imaju dat., lok. i instr. u pluralu: braćama, gospodama. Imenica »stvar« ima instr. sing. stvarom. Imenice »kći, mati« imaju nom. sing. kćer, mater; a instr. sing. kćerom, i pravilno: materom. I neodređeni pridjevi kao i određeni imaju gen. sing. na -ga, na pr. lip — lipoga; lipi — lipoga. U komparativu i superlativu pridjeva skupine suglasnika bj, pj, vj ne prelaze u *blj, plj, vlj*, na pr. grub — grubij, tup — tupji, živ — živiji. Pridjevi u dat. sing. imaju nastavak -im, na pr. dobrim prijatelju. Glagoli 4. razr. I. vrste, kojima se osnova svršava na k-g u 3. l. plur. prez. zadržavaju nepčane suglasnike č-ž, na pr. pečū, strižu. Kod glagola II. vrste u inf. stoji slog -ni mjesto -nu, na pr. toniti, giniti. Glagoli 2. razr. III. vrste i glagoli IV. vrste u 3. l. plur. prez. imaju nastavak -u, na pr. držu, trču, bježu; nosu, molu. Glagoli 1. razr. V. vrste u 3. l. plur. prez. imaju nastavak -aje na pr. čuvaje (govori se samo u Subotici).

Bunjevački stari pisci od prvih početaka upotrebljavaju latinicu. U pisanju glasova oni su pod utjecajem talijanskim, njemačkim i mađarskim. Dijakritičke znakove pišu, kad su uvedeni u hrvatsku književnost. Fonetički pravopis uveo je u bunjevačku knjigu fra Lovro Bračuljević 1730. U predgovoru svoga djela *Uzao Serafinske goruće ljubavi* (Budim 1730), raspravljajući o načinu pisanja, kaže: »Alie lipše, i pofahljenje pisati onako, kakose govori; jer što-godje od više, nie fahljeno, već je kudjeno.« Ovo je napisano sto godina prije Vuka Karadžića.

LIT.: S. Ljubić, *Ogledalo književne poviesti*, II. sv., Rijeka 1869; *Narodnosno pitanje i budućnost Ugarske*, Subotica 1914; Fra L. Bračuljević, *Uzao Serafinske goruće ljubavi*, Budim 1730. M. E.

Bunjevački književnici javljaju se pri kraju 17. st., kada se u Bačkoj vršavalo tursko gospodstvo. Franjevci su bili prvi bunjevački pisci. Fra Mihajlo Radnić (1636—1704) izdao je *Razmišljanja pribogomiona od ljubavi Božje* (Rim 1683). Pisci, koji su došli poslije njega, izdavali su knjige katehetskoga, asketskoga i homiletičkoga sadržaja. U 18. st. javljaju se uz franjeve i svjetovni svećenici te svjeto-

vnjaci. Antun Josip Knezović († 1764) dao je bunjevačkom ogranku hrvatske književnosti prvo djelo u stihovima: *Život sv. Ivana od Nepomuka* (Pešta 1759). Fra Josip Jakošić (1738—1804) napisao je djelo *Scriptores Interamniae* (rukopis iz 1795), u kojemu je dao prvi pregled rada bunjevačkih pisaca. U grupu pisaca, koji su radili među Bunjevcima, ide i Đuro Arnold (v.). U 19. st. razvijaju se među Bunjevcima sve vrste književnosti. Prvak je i preporoditelj bačobaranjskih Hrvata Ivan Antunović (v.). Glavni je bunjevački pjesnik prije svjetskoga rata Evetović (Miroljub). Poslije svjetskoga rata dali su Bunjevci lijep broj mladih pjesnika i književnika, koji su se okupili oko dva književna časopisa: oko *Bunjevačkoga kola* i *Klasja naših ravni* (→ Hrvatska književnost).

LIT.: E. Pavić, *Ramus viridantis olivae*, Budim 1766; G. Čevapović, *Synoptico-memorialis catalogus*, Budim 1823; *Književni sever*, knj. I., Subotica 1925; *Subotičke novine*, brojevi 7. I. do 9. II. 1940. U.

Narodne pjesme Bunjevaca istoga su postanja kao i kod drugih hrvatskih plemena. Narodna ih je mašta stvorila ponajviše u krvavim borbama s Osmanlijama. Darovitiji narodni pjevači opjevali su važnije događaje u životu svoga naroda pjevajući na zborovima i divanima. Pjesme su se zatim širile od usta do usta među narodom. Tako su postale opća njegovana svojina.

Sudeći po sadržaju neke su pjesme podrijetlom još iz staroga zavičaja. Bunjevci, došavši u sjeverne krajeve, donijeli su sa sobom uz drugo tradicionalno blago i njih. Mnoge su pak narodne pjesme postale u novom zavičaju. Glavni su junaci u tim pjesmama slavni kapetani iz kuće Sučića i Vidakovića. U njima su sačuvani i neki važniji momenti iz naše nedavne prošlosti. Iako ima i među tim pjesmama vrlo lijepih, ipak mnoge zaostaju ljepotom za onima iz staroga zavičaja.

Već je biskup Ivan Antunović tiskao neke *Kraljičke pjesme* u »Bunjevačkoj i šokačkoj Vili« (1873, br. 20). Za njegovim se primjerom poveo i pop Pajo Kujundžić pa je objelodanio u »Subotičkoj Danici« i u »Nevenu« dosta narodnih pjesama. Sistematski je prvi počeo sakupljati bunjevačke narodne pjesme Blaško Rajić. On je 1910 izdao *Narodno blago* (II. prošireno izd., većina Prčićevih pjesama, izašlo 1923). Tiskao je 64 pjesme. Drugi je zaslužan sakupljač narodnih pjesama Ive Prčić, koji je 1939 izdao *Bunjevačke narodne pisme*. U svojoj je zbirci tiskao 238 pjesama i objavio naslove 26 pjesama. Prčićeva zbirka narodnih pjesama mnogo je potpunija i opširnija od Rajićeve, jer obuhvaća gotovo sve narodne pjesme, koje su se sačuvale kod Bunjevaca. U toj Prčićevoj zbirci zastupane su sve vrste bunjevačkih narodnih pjesama, osim omladinskih (ljubavnih), koje sačinjavaju posebnu knjigu, a nalaze se u istoga sakupljača još u rukopisu. Prčić je podijelio svoje bunjevačke pjesme u ove cikluse: 1. pobožne (13), 2. dičije (8), 3. korizmene (14), 4. kraljičke (108), 5. svatovske (15) i groktalice (106). Tematika i morfologija groktalice jednaka je kao i u drugim narodnim epskim pjesmama. Groktalice veličaju junaštvo naših preda ili jadikuju nad njihovim teškim patnjama.

Stari su Bunjevci pjevali groktalice najviše na prelu, divanu, babinama, berbi, mobi, kućnim sastancima, a katkad i u svatovima. Groktalice su većinom u desetercu, ali ih ima i u trinaesteru. Groktenje je vrlo primitivan i osobit način pjevanja, koji se sačuvao među Bunjevcima u sredini, gdje je takvo pjevanje nepoznato. Većinu groktalice donijeli su Bunjevci još iz stare postojbine, što se vidi po sadržaju ovih pjesama, ali ima također vrlo lijepih, koje su nikle na domaćem tlu u novoj domovini. Vrlo je značajna pjesma *Ženidba Vidaka kapetana*. Sadržaj je uzet iz bunjevačke prošlosti u doba velike seobe.

Juraj Vidaković, kapetan subotički, uzima za ženu Maru Sučićevu, kćer župana Sučića iz grada »bile Bune«. Bila je na glasu ljepotica. Imala je mnogo prosaca, ali ih je sve redom odbila. Ona hoće za Vidaka kapetana, kome je i »viru dalac«, a on je otišao u zemlju Ugarsku prije sedam godina. Vidakovi prosci isproše djevojku i zakažu svadbom za godinu dana, jer je dalek put, što ga moraju prevaliti. »Daleko je s mora do Dunava, — pa do bile subotičke kule«. Vidaković dobije pismo od Mare, koja se tuži na turske zulume i moli ga, da što prije dođe po nju. Vidak pođe na put. »Gone konje i danju i noću, — sam' da prija do Neretve dođu«. Približavajući se Neretvi Vidakovi pratioci ugledaju nešto u daljini i pitaju svoga gospodara: »Oj Vidače, naša poglavico! — šta se ono u daljini bili? — Il' su bile na plandištu ovce, — il' na vodi bili labudovi, — il' su cure razastrle platno? — Al besidi Vidak

kapetane: — Nit' su bile na plandištu ovce, — nit' na vodi bili labudovi, — nit' su cure razastrle platno, — već su kule naše bile Bune«. — Stigavši u Sučićev dvor ondje su već svi spremni na polazak. Dođe i fra Anđelko i požuruje ih, neka se sprema na put, da ih Turci ne iznenade. Svima je dojadilo tursko nasilje, zato kaže župan Sučić: »Turski nam je zulum dojadilo, — pa ga više podnet ne možemo«. Ali žao im je ipak ostaviti svoju rodnu grudu. »Konji ržu, a junaci viču, — Dica plaču, a žene jauču, — I studen bi kamen proplakao«. — No tješi ih kapetan Vidaković, da ih u novoj postojbini čekaju ljepši dani: »Ravna polja, zelene livade, — guste šume, bratski zagrljaji«. Pomolivši se Bogu svatovi Vidaka kapetana pođu na daleki put. Tihom idu, da ih ne primijete Turci krajišnici. Sretno prijedu Dunav, gdje ih dočekaju rođena braća. Ovo je jedina pjesma, koja govori o velikoj seobi Hrvata Bunjevaca u Bačku, a zapisana je 1899 u Subotici.

LIT.: B. Rajić, *Narodno blago*, Subotica 1923; I. Prčić, *Bunjevačke narodne pisme*, Subotica. I. P-ć.

Veze Bunjevaca s drugim Hrvatima. Do t. zv. Karlovačkoga mira Bunjevci su sačinjavali usko povezanu cjelinu s ostalim hrvatskim krajevima, koji su se nalazili pod Turskom, a osobito sa Slavonijom i Bosnom. Isto narječje i iste knjige upotrebljavali su Bunjevci kao i Slavonci i Bosanci. Stare veze nijesu prestale ni onda, kada su bunjevački krajevi bili postali sastavnim dijelom mađarske države. Kačićev »Razgovor ugodnik« i Reljkovićev »Satir« bili su omiljeno štivo i među Bunjevcima. U vrijeme hrvatskoga narodnoga preporoda bili su i Bunjevci pristaše Gaja, a neki i Jelačića. Poslije je biskup Antunović podržavao žive veze s biskupom Strossmayerom, banom Mažuranićem, Franjom Račkim i drugim hrvatskim rodoljubima. Poticao je pukovnika Murgića, da piše o ličkim Bunjevcima. Unatoč teškim progonima Bunjevci su nesamo podržavali svoje knjige i novine nego su također primali iz Zagreba knjige Matice Hrvatske, Društva sv. Jeronima i Zbora duhovne mladeži. Za uzvrat su u Banovini naručivali u lijepom broju Antunovićevu »Bunjevačku Vilu« i kasnije »Neven«. Neki su zagrebački pisci bili stalni suradnici bunjevačkih listova. G. 1904 pohodili su Bunjevce u Subotici B. Mažuranić, dr. T. Alaupović i drugi hrvatski odličnici. G. 1913 osnovano je u Budimpešti za bunjevačke i druge hrvatske sveučilištarce društvo »Antunović«. I peštansko akademsko društvo »Perun« imalo je među svojim članovima Bunjevaca. Pjesnik Ante Evetović (Miroljub) slavio je hrvatsko ime i bio priznat u

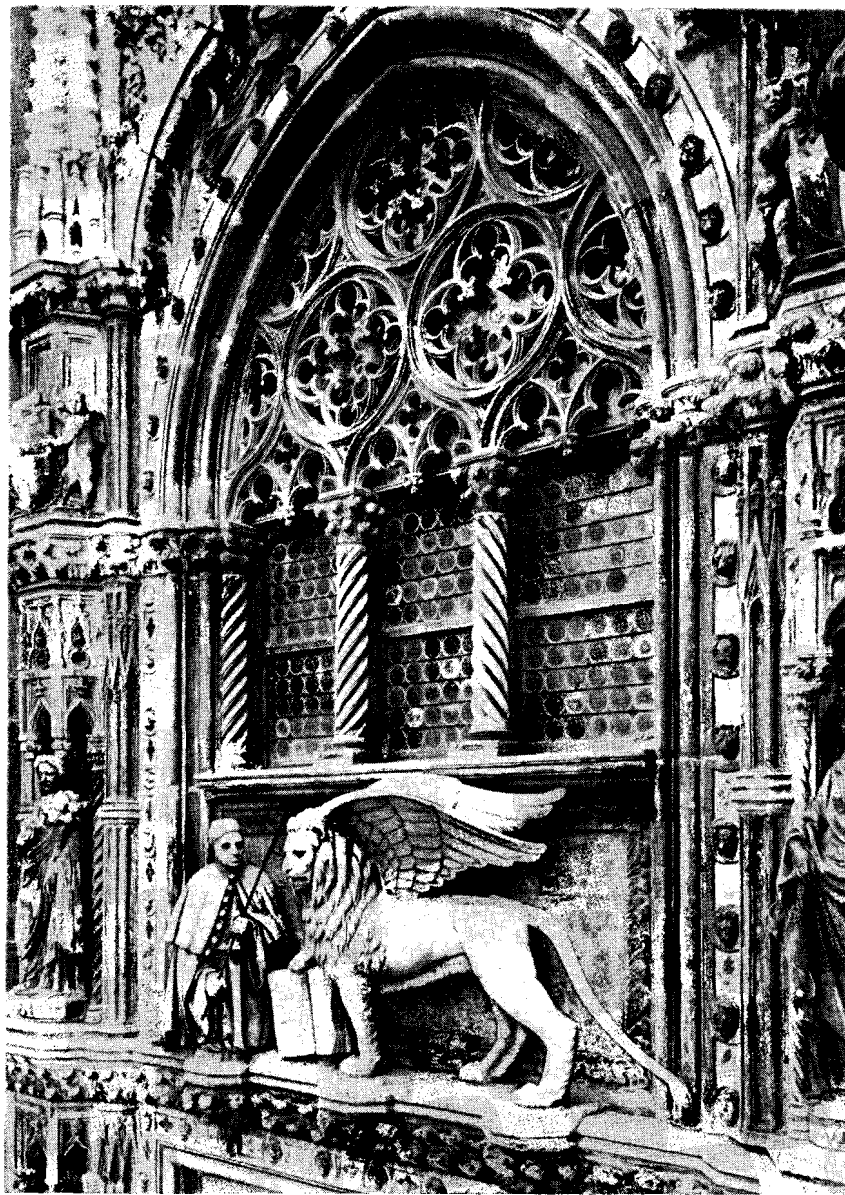
svim hrvatskim krajevima. Otkako su 10. XI. 1918 bunjevački Hrvati pronijeli hrvatsku zastavu kroz Suboticu, uzajamne su veze Bunjevaca i ostalih Hrvata sve življe. Najveće javno očitovanje jedinstva bačkih Hrvata s drugom hrvatskom braćom bila je veličanstvena proslava u Subotici od 14.—16. VIII. 1936 kao uspomena na 250. godišnjicu seobe jedne grupe Bunjevaca.

LIT.: S. Bartolović, *Bibliografija o Sokcima i Bunjevcima*, Hrvatski Dnevnik 22. IX. 1940, Zagreb; P. Pekić, *Političke i kulturne veze između Bunjevaca i Hrvata u prošlosti*, Obzor, Spomen-knjiga, Zagreb 1935. A. S-ć.

BUOC, Ján, sakupljač slovačkih narodnih pjesama u Štiavnicu. Njegovu zbirku pjesama iz 1770 objavio je F. V. Sasinek u Arhivu starih čeho-slovačkih listina, izdanom od Matice Slovačke u Turč. Sv. Martinu 1873. K. H.

BUON (Bon, Bono), 1. Giovanni di Bertuccio, † Mleci 1442, graditelj i kipar. U mletačkim ispravama spominje se prvi put 1382. Bio je zaposlen pri pregradnji crkve S. Maria del Orto, pa je vjerojatno uza suradnju toskanskih majstora izveo značajnu dekoraciju njena pročelja. G. 1422 izvode on i njegov sin Bartolommeo i Marco d'Amadeo dekoraciju palače Ca' d'Oro (s lijepom česmom u dvorištu), od 1426 zaposleni su on i njegov sin pri radovima u Duždevoj palači. G. 1437 izvodi glavni portal u Scuola Grande di S. Marco, a 1438 počinje raditi na čuvenoj Porta della Carta.

2. Bartolommeo, † Mleci 1464. Od njegovih radova u Duždevoj palači najznatniji su: nekoliko od najboljih kapitela na stupovima gornje galerije i kip arkanđela Gabrijela na uglu prema crkvi sv. Marka. Poslije smrti očevo dovršio je i svojim imenom si-

GIOVANNI I BARTOLOMMEO BUON, Porta della Carta
Mleci, Duždeva palača

(Foto Alinari)

gnirao Porta della Carta. Njen plastički ukras očituje prijelaz iz gotike u renesansu (osobito su značajni već posve renesansni putti, koji se penju po gotičkim rakovicama), dok se u alegorijskim likovima (Fortitudo, Temperantia) još sačuvala gotička otmjena dostojanstvenost. Dalja su njegova djela: pregradnja pročelja i timpanon u Scuola Grande di Misericordia, glavni portal crkve S. Polo, grobni spomenik Bartolomeja Morosinija (crkva S. Gregorio) i Arco Foscari u Duždevoj palači. G. 1453 spominje se B. u Padovi kao član povjerenstva, koje je imalo dati svoje mišljenje o Donatelovu konjaničkom kipu Gattamelate.

Giovanni i Bartolommeo Buon važni su za nas zbog toga, jer je, iako to nije ispravama utvrđeno, bio njihov učenik, a može biti i suradnik, Juraj Dalmatinac (Matijević), koji ih je radovima u Dalmaciji brzo i znatno pretekao.

LIT.: A. Venturi, *Storia dell'arte italiana*, VI., Milan 1908; P. Paoletti u Thieme-Beckerovu *ALBK*, IV., Leipzig 1910; Lj. Karaman, *Umjetnost u Dalmaciji*, XV. i XVI. vijek, Zagreb 1933.

BUONACCINI, Simonetta, * 1893, † 1935, moderna češka pjesnikinja, pravim imenom Ludmila Šebestová, svratila je na sebe pažnju intimnom lirikom, punom fantazije, ljubavi, strasti, okrutnosti i smrti. Zbirke pjesama: *Lampa v okně* (1928, pod pseudonimom L. Atsebešová); *Odi et amo* (1934); *Sirenin ocas* (1937). Lj. J-e.

BUONAFEDE, Appiano, * Comacchio 1716, † 1793, celestinijanac, živio po različnim samostanima Italije. Neko vrijeme i general reda. Bio je pjesnik i filozof skolastičkoga pravca. Dao je prvu talijansku povijest filozofije *Della istoria e dell'indole d'ogni filosofia*, 1766—1781. V. Š.

BUONARROTI, I. Filippo, * Pisa 11. XI. 1761, † Pariz 17. IX. 1837; progнан iz zavičaja radi pristajanja uz francusku revoluciju; preselio se u Francusku, gdje pristaje uz Robespierrea, a kasnije sudjeluje u Babeufovoj uroti, radi čega je bio osuđen na deportaciju, ali ga Napoleon pomilova. Opisao je tu urotu u spisu *Histoire de la conspiration pour l'égalité, dite de Babeuf*, 1828. U.

2. Michelangelo → Michelangelo.

3. Michelangelo (il Giovine, mlađi), * Firenca 1568, † Firenca 1642, talijanski književnik. Nećak velikog umjetnika Michelangela. Član akademije *Crusca*. Najpoznatije su mu komedije u stihovima: *Tancia* (1612), *Fiera* (1618), *Mascherate*, pisane u živom fiorentinskom govoru. M. D-ić.

BUONINSEGNA DUCCIO → Duccio.

BUONTALENTI, Bernardo, * Firenca 1536, † Firenca 6. VI. 1608, graditelj i umjetnički pouzdanik na toskanskom dvoru. Istakao se već 1556 u južnoj Italiji kao ratni inženir, a veliki vojvoda Francesco Medici imenovao ga je nadglednikom državnoga građevinarstva. Za njega je B. izradio nacrt dvora na imanju Pratolino i nacrt gradske palače (Casino di San Marco), dovršio je gradnju Uffizija (1581) i Palazzo Vecchio (stražnje krilo, 1588), nadalje je sagradio fasadu S. Trinità (1593) i brojne firentinske plemićke palače, među kojima se ističe zanimljivo prizemlje t. zv. Palazzo Non-finito (od 1593) za Rub. Strozzijsa. Druge su mu građevine u Pisi (palača velikog vojvode, S. Stefano de' Cavalieri, Loggia dei banchi) i u Sieni (kraljevska palača). On je osnovao i pećinu u perivoju Boboli (1576) i izradio nacrt za grad Livorno. K tomu je izgradio brojne tvrđave, napravio mnogo nacrtu za proslave i kazališne dekoracije, istakao se kao slikar (autoportret u Uffizijama), kao miniaturist, urezivač u dragulje, tehničar (mislji se, da je načinio i »perpetuum mobile«), vatrometni vještak (odatle mu i nadimak »delle girandole«), keramičar (drži se, da je pronašao t. zv. medičejski porculan) i pjesnik. Bio je dakle svestrani umjetnik, kakva su i trebali renesansni dvorovi 16. st. Kao graditelj primao je poticaje nesamo od Michelangela nego i od njegovih učenika Vasarija i Ammanatija, i zato ga ne možemo smatrati utiračem putova baroka, ali ni konzervativnim nastavljateljem tradicija renesanse. Značajan je način njegova rada: bogatu fantastičnu ornamentiku, poput kože podatnu, meko prilagođuje njezinom materijalnom strukturom konstruktivnim elementima građe i time se približuje tadašnjem slikarstvu (t. zv. manierizmu, v.) i osjetljivom bivstvu onoga prelaznog doba. Njegov je graditeljski rad nastavio unuk mu Gher. Silvani.

LIT.: W. Limburger, *Die Gebäude von Florenz*, Leipzig 1910; Isti, B. B. u Thieme-Beckerovu *ALBK*, V., 1911.

BUOVO D'ANTONA, junak veoma rasprostranjene sredovječne viteške legende nepoznata podrijetla, koja je doživjela mnogo različitih redakcija prelazeći iz jedne zemlje u drugu i s jezika na jezik; sačuvalo se oko desetak različitih redakcija na još većem broju jezika (najstarija poznata anglonormanska, pa francuska, engleska, irska, islandska, skandinavska, talijanska, rumunjska, hebrejska i više slavenskih). Tu se priča o doživljajima kraljevića Buova. Majka mu ubije oca radi svoga ljubavnika, za kojega se i uda. Da se riješi pastorka, očuh ga daje otpremiti daleko na Istok i prodati. Buovo se tu zaljubi i sa svojom dragom doživljuje mnoge zgrade i nezgode, dok im ne uspije, da se vjenčaju. Sudeći po broju sačuvanih tekstova čini se, da je ta legenda najviše omiljela Francuzima, Talijanima i Slavenima. Iz Italije je prešla najprije na naše primorje, odakle pak dalje na istok i na sjever, gdje je kod Rusa postala veoma popularna. Kod nas su, čini se, postojala dva prijevoda, od kojih je jedan pisan latinicom u Dubrovniku; to je prijevod talijanske verzije u zbirci priča *I Reali di Francia*. Blijede talijanske preradbe nemaju knji-

ževne vrijednosti, a prema tome ni njihove dalje preradbe na slavenskim jezicima. Pa ipak se ta stara legenda toliko sviđala, da je ostavila tragova i u našoj i u ruskoj narodnoj pjesmi. Otud možda potječe i motiv pjesme »Ženidba kralja Vukašina: (→ Epika, narodna). Znamo na pr., da je jedan knjižar u Dubrovniku 1549 dobio iz Mletaka 18 egzemplara talijanske knjige B. d'A. i 6 egzemplara *Bovi piccoli*, t. j. pjesme o Buovu iz zbirke *Reali di Francia* (K. Jireček, *Archiv für slavische Philol.*, XXI, 1899, 512, 514). Još i danas u Zadru jedna kula nosi njegovo ime (G. Sabalich, *Guida archeologica di Zara*, Zadar 1897, 258—62).

LIT.: A. Stimming, *Der Festsächsische Bueve de Hantone nach allen Handschriften*, I.—IV., Dresden 1911—13, 1918; P. Rajna, *Ricerche intorno ai Reali di Francia*, Bologna 1872; Isti, *Frammenti di redazioni italiane del B. d'A.*, u *Zeitsch. für romanische Philol.*, XI.—XIII., 1887—89; A. Brückner, *Ein weissrussischer Codex miscellaneus*, u *Archiv für slavische Philol.* IX., 1886; A. Wesselski, *Iz istorij romana i povjesti*, u *Sborniku*, XLIV., Petrograd 1888; C. Boje, *Über den altfranzösischen Roman von Beuve de Hantone*, Halle 1909; M. Murko, *Geschichte der älteren südslawischen Literaturen*, Leipzig 1908; T. Maretić, *Naša narodna epika*, Zagreb 1909; P. Popović, *Pregled srpske književnosti*, Beograd 1909; N. Banašević, *Ciklus Marka Kraljevića i odjeci francuskotalijske viteške književnosti*, Skoplje 1935. M. D-ić.

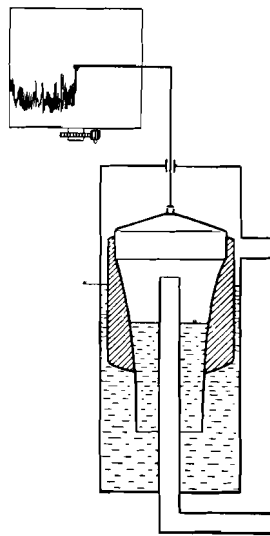
BUPHTHALMUS → Glaukom.

BUPRESTIDI → Kukci (krasnici).

BUQUOY, plemićka češka porodica francuskog porijekla. Piše se i Bucquoy i Boucquoi. Porodica potječe iz Francuske, iz grofovije Artois, a zvala se *de Longueval* i *de Vaux*. U 16. st. naselila se porodica u Nizozemskoj, gdje je Adrian de Longueval imenovan od Filipa II. grofom. Sin Adrianov Karlo de Buquoy naselio se u Češkoj i osnovao češku granu porodice, koja je naskoro stekla velike posjede. Od porodice istakli su se naročito Karlo, Jan i Jiří. Karlo (1571—1621) istakao se kao carski general ratnik, koji je mnogo pridonio pobjedi na Bijeloj Gori. Jan (1741—1803) je bio carski tajni savjetnik. Osnovao je 1779 na svom gospodarstvu zavod za siromahe, a kasnije ga je pozvao Josip II., da takve zavode osniva po čitavoj Austriji. Bio je za Josipa II. upravitelj svih dobrotvornih zavoda u carevini. Jiří František August (1781—1851) istakao se kao učenjak. Bavio se matematikom, fizikom, filozofijom i narodnim gospodarstvom, pa je iz tih područja napisao čitav niz rasprava, ponajviše na njemačkom jeziku. Pronašao je hijalit, što je bilo od velike koristi za razvoj staklarstva. Lj. J-e.

BURA (grč. βούρα »sjevernjak, sjever«, tal. bora) vrlo je jak vjetar, koji povremeno puše osobito u hladnije doba godine u sjevernom dijelu istočne obale Jadranskog mora, a i u nekim drugim krajevima na Zemlji. Vrlo je značajna prirodna pojava, jer znatno utječe na život ljudi, organizama i razvoj vegetacije. B. dolazi s kopna i puše, prelazeći bilo i obronke gorskog lanca, uglavnom smjerom prema moru. Duva obično velikom, katkada orkanskom snagom, naročito ondje, gdje se gorje proteže blizu morske obale.

B. nastaje time, što se hladan uzduh iz kopnenog zaleđa ruši niz strme obronke gorskog lanca i kroz uske primorske drage prema moru, pa struja uzduha, gibajući se niz dosta strmou kosinu, postizava uz neke uvjete vrlo veliku brzinu. Iako drugačijeg učinka, b. je po nekim značajkama smeteorološkog gledišta srodna *föhn*u (v.). Oba ova vjetra imaju izrazitu vertikalnu komponentu gibanja (odatle naziv »padajući vjetar«, njem. Fallwind), a podudaraju se u jakom *nemiru* struje uzduha ili *turbulentnosti* (njem. Böigkeit). Ova se osobina očituje osobito time, što glavna struja vjetra nije jednolična (laminarna); b. puše »na mahove«, pri čemu se slabiji i jači udarci »reful« od tal. reffolo) odmjenjuju uz kraće ili duže stanke, za kojih vjetar znatno oslabi. B. znade potrajati i po više dana (i do 8), počinje obično dosta naglo, a jenjava nešto polakše. Brzina struje uzduha kod udaraca jače bure vrlo je velika te često pre-

SHEMA AERODINAMIČKOG VJETROMJERA (Po R. Fuessu, Berlin-Steglitz)

lazi 20 m/sek. (72 km/st), što po skali Beaufort za jačinu vjetera odgovara stupnju 9, a katkad premašuje 50 m/sek (oko 180 km/sat). Pojedini udarci bure mijenjaju često i znatno svoju jačinu i smjer, te se po smjeru katkada znatno razlikuju od općeg smjera glavne struje vjetera. Značajno je kod b., da *dnevni hod* jačine vjetera ima dvostruku periodu: glavni maksimum i minimum jačine padaju na 21^h i 14^h, sporedni na 7^h i 2^h.

Opseg i doseg bure obično nije velik, no pod određenim uvjetima može uz mjesne razlike u jakosti i smjeru vladati istodobno i na većem dijelu morske obale i u neposrednom zaleđu. Ona puše najjače na obali, u uskim primorskim dragama i prelazima na gorskom bilu. U daljem gorskom zaleđu vjetar je istodobno znatno slabiji te obično nema značajnih osobina bure; na moru, nešto udaljenije od obale, snaga bure opada dosta naglo tako, da na tu stranu doseže do desetak morskih milja, a i manje. Katkada ona zahvaća velikom snagom i udaljenije otoke našeg primorja, a katkada puše samo na jednom dijelu obale, gdje su prilike za njen razvoj osobito povoljne.

Rušeći se prema moru b. svojim udarcima pokreće i diže morskou vodu stvarajući vrlo nemirno more i raspršuje vodu u vrlo sitne kapljice, od kojih se na moru stvara osebujna, katkada neprozirna magla (fumarea); od raspršene vode stvara se na površini predmeta i raslinstva »posolica« (slana), t. j. naslaga morske soli, koja znatno uništava vegetaciju i otežava rad oko pošumljivanja.

B. je *hladan i suh vjetar* pa snižuje temperaturu i vlagu. Po prvom učinku bitno se razlikuje od föhna, koji je *suh*, ali *vrlo topao* vjetar; on još više od bure snižuje vlagu, ali vrlo povisuje temperaturu, tako da u nekim alpskim dolinama izaziva u zimsko doba gotovo ljetne temperature. Zajedničko je svojstvo föhna i bure, što oba vjetera zbog *dinamičkog* ugrijavanja uzduha pri njegovu spuštanju u nižu površinu *sprečavaju kondenzaciju* vodene pare, a time i nastajanje oblaka i mogućnost padanja oborina.

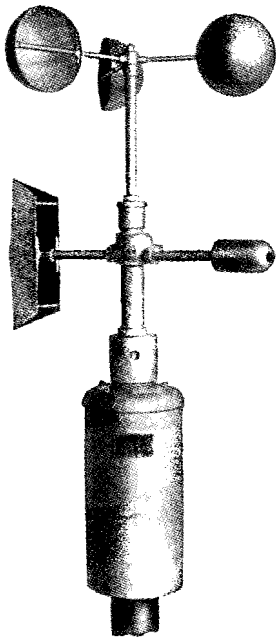
Opći su preduvjeti za nastanak bure: uz topografski značajnu konfiguraciju tla, t. j. *relativno strmu terensku kosinu*, koja leži na rubu prostranijeg gorskog masiva, mora da ona *veže dva klimatski različna, inkohherentna područja* (prostrano hladno kopneno zaleđe i toplo more). S *meteorološkog* gledišta treba da elementi, pogodni za razvoj bure, *kongruentno* djeluju s razvojem tla. Meteorološki preduvjeti dolaze od izražaja u značajnoj *razdiobi temperature i tlaka uzduha*. Velika i trajna toplinska razlika između hladnog zaleđa i toplog morskog područja podno terenske kosine čini, da se duže održava velik barički gradijent (v.), t. j. velika razlika barometrijskog tlaka na razmjerno malim udaljenostima. Barički gradijent, usmjeren u pravcu predjela nižeg tlaka nad morem, važan je preduvjet za to, da se pokreću uzdušne mase od zaleđa prema moru.

Opisana razdioba meteoroloških elemenata temperature i tlaka nastupa redovno u zimsko doba, kad polarni hladni uzduh prekriva srednju Evropu i stvara ovdje široko područje visokog tlaka uzduha (anticiklonu), dok u južnoj Evropi vladaju istodobno više temperature i razmjerno niži tlak. Razlikuju se *dvije vrste* bure: *anticiklonalna* i *ciklonalna*. Kod ciklonalne b. je značajno, da se uz visoki tlak u srednjoj Evropi istodobno nalazi na Jadranu jača barometrijska depresija, dok kod *anticiklonalne* nema izrazite depresije, ali postoji pruga izrazito višeg tlaka nad našim primorjem. Kod anticiklonalne bure vlada obično dosta vedro vrijeme, samo je vrh gorskog bila stalno zastrt za ovu vrst bure značajnim stojnim oblakom (»brv«). Kod ciklonalne bure opći je smjer vjetera više sjeverni nego

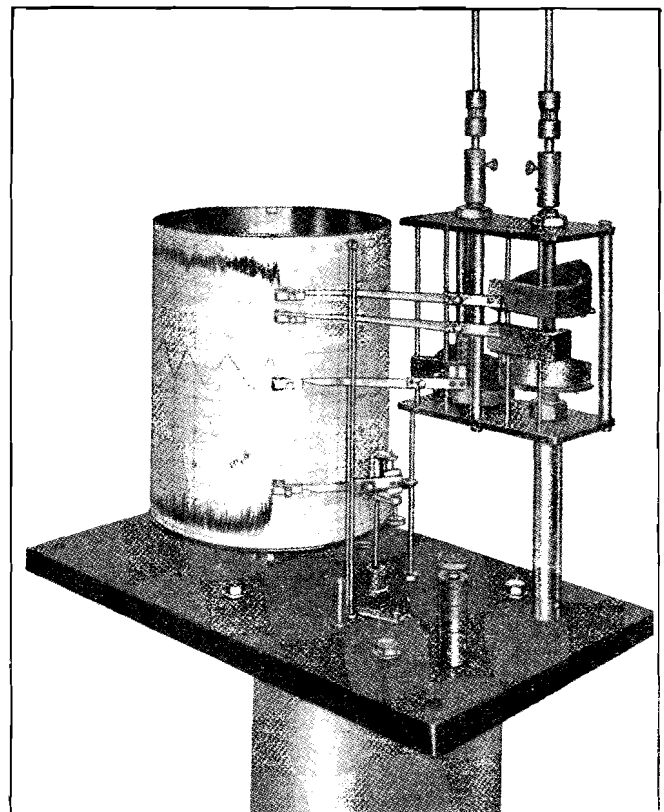
sjeveroistočni ili istočni, nebo je obično oblačno (otuda naziv »bora scura«), a katkada prati ovu buru i nešto kiše ili snijega; ovo dolazi odatle, što se nad strujom bure održava mnogo toplija struja vlažnog uzduha (južina, scirocco), koja kod uzdizanja kondenzacijom vodene pare daje veliku naoblaku i oborine.

Za održavanje bure kroz *duže vremena* bitan je momenat *stalan pridolazak hladnog (polarnog) uzduha* u zaleđu uz postojanu toplinsku opreku između oba područja. U pogledu ove temperaturne razlike važno je istaknuti, da je u zoni granice oprečnih klimatskih tipova i *vertikalno* opadanje temperature i općenito uzevši vrlo naglo, a osobito je taj pad temperature s visinom velik, kad postoje preduvjeti za buru. Taj *vertikalni* temperaturni gradijent premašuje tada iznos t. zv. *adiabatičkog* gradijenta (1° C/100 m), a s time je u savezu, da t. zv. *potencijalna temperatura* mora biti u gornjoj razini *niža* nego u donjoj. To znači, da kod bure hladni uzduh, silazeći u nizinu uprkos znatnog dinamičkog ugrijavanja, ipak nadolazi razmjerno hladniji od zraka u nižem području. Ipak treba naglasiti, da temperatura uzduha nadošlog s burom nije redovno (po apsolutnom iznosu) abnormalno niska. Fiziološki osjećaj hladnoće dolazi dijelom od spomenute temperaturne razlike, a u velikoj mjeri i od nagloga isparivanja vlage na ljudskoj koži (zbog suhoće uzduha i njegove snažne i brze izmjene), a ovo znatno snižuje temperaturu kože. Ipak su zabilježeni neki slučajevi bure, kad je temperatura bila vrlo niska (Trst -13° C, 23. I. 1907; Senj -18° C, 11. II. 1929).

Po vanjskim učincima jača, a i po znatnijem sniživanju temperature poznata je *kavkaska bura* kod *Novorosijska* na sjeveroistočnoj obali Crnoga mora, gdje b. dolazi kroz klanac Marhot i ruši se prema luci grada. Značajno je, da je visinska razlika ovdje manja (400 m) nego u našem primorju, pa ipak b. postizava vrlo veliku snagu. Wiese je opisao buru, koja vlada u Arktiku na Novoj Zemlji uz slične uvjete i značajke kao i na ostalim mjestima. Buri je po učinku i karakteru posve srodan vjetar *mistral*, koji se kao habituelna pojava javlja na francuskoj i ligurskoj obali Sredozemnog mora. Buri su posve srodni i vjetrovi, koji zimi s kopna pušu u sjevernijem dijelu *norveške* obale, kao i vjetrovi na *pacifičkoj* obali srednje Amerike (pod imenom Tehuantepecer), koji se ruše s visokih Kordiljera prema moru. Slični vjetrovi vladaju i na obali Perzijskog zaliva,

GORNJI DIO VJETROMJERA S »ROBINZONOVIM KRIŽEM«, VJETRULJOM I PITOT-CIJEVI

UNIVERZALNI ANEMOMETAR (ANEMOGRAF), Autografski uređaj za registraciju. Gornja pera bilježe smjer bure, srednje prevrtljeni put. donje momentanu brzinu (jakost) bure

zaliva Oman, na južnoj obali Arabije, a mjestimično i u Antarktiku i drugdje.

Utjecaj bure na kraj, u kome vlada, odrazuje se mnogostruko. Po mehaničkim učincima može b. zbog razorne snage biti vrlo štetna građevinama i brodovima, znatno prijeći i ugrožava pomorski promet i uništava veći dio vegetacije, osobito drveće i šume, kod čega osim mehaničkog utjecaja dolazi još i djelovanje posolice. Goli krš našega primorja bez sumnje je više posljedica djelovanja bure nego utjecaja pedološkog karaktera ili drugih klimatskih uvjeta.

S fiziološko-balneološkog (terapeutskog) gledišta može utjecaj bure biti specifično različan, no načelno se b. u tom pogledu može smatrati povoljnim čimbenikom, jer izdašno dovođenje čistoga gorskog zraka i njegovo snažno miješanje s toplijim morskim zrakom uz neko sniženje temperature osvježuje organizam, dok istodobno suhoća uzduha pospješuje transpiraciju, a udarci vjetra (ako nijesu prejak) vrše povoljne fiziološke podražaje. Pritom će ponešto utjecati i sadržaj sitno raspršene morske soli i joda u uzduhu, a vjerojatno u nekoj mjeri i njegova ionizacija. Samo u slučajevima, kad je b. vrlo hladna i prejaka, postaje fiziološki nepodnošljiva i opasna.

I u društvoivnom je pogledu u životu čovjeka utjecaj b-e očigledan; on se odrazio na pr. u načinu gradnje kuća (niski jaki krovovi), u izgradnji naselja (odabiranje zaštićenih mjesta), u načinu uzgajanja šumskih i poljodjelskih kultura (izbor otpornih vrsta i zaštita), u osobito razvijenom osjećaju pomoraca za upoznavanje promjena vremena i u njihovim otpornim sposobnostima pri otešćanom broderskom prometu i ribarenju kao i općenito u tipu čovjeka i njegovu živu temperamentu, načinu života i naviklosti za borbu s nesklonim prirodnim elementom.

Znanstveno istraživanje bure ispituje podatke o brzini i smjeru struje uzduha, o unutarnjoj strukturi vjetra i općim meteorološkim prilikama, kod kojih ona nastaje. Podatci o brzini i smjeru dobivaju se mjerenjem ili registracijom na posebno udešenim spravama (anemometrima ili anemografima).

LIT.: J. Hann-R. Süring, *Lehrbuch der Meteorologie*, 5. izd., Leipzig 1939; W. Köppen-R. Geiger, *Handbuch der Klimatologie*, Berlin 1930; J. Hann, *Handbuch der Klimatologie*, 3. izd., Stuttgart 1911; W. Kesslitz, *Die Bora des Adriatischen Meeres*, Mitteilungen aus dem Gebiete des Seewesens, sv. VII., Pola 1903. M. K-o.

BURAN, stepski vjetar u Rusiji, Sibiriji, osobito u Ust-Urtu, zimi vrlo hladan sa S i SI, ljeti je užasno vruć; stvara prijespove, koji se sezonski pomiču. M. Š.

BURANO → Mleci.

BURATOVIĆ, 1. Ivan, vitez, * 1785, † 1849, austrijski kontraadmiral, 1848 zapovjednik austrijske eskadre u Poli, odbio je naloge i prijetnje zapovjednika glavnine austr. mornarice u Veneciji, koji je s posadama talijanske narodnosti prešao na stranu privremene revolucionarne vlade u Veneciji, i iskrcao s eskadre nepouzdanu momčad te tako s preostalim malobrojnim hrvatskim posadama spasio taj dio mornarice.

LIT.: B. v. Bojnik, *Geschichte der k. u. k. Kriegsmarine während der Jahre 1848 und 1849*, Beč 1884. B. Z.

2. Ivan, * u prvoj polovici 19. st. od oca Ivana, kontraadmirala, rodom iz Vrbnja na Hvaru. G. 1857 odesio se u Ameriku. U Argentini je 1860—65 bio građevni poduzetnik. Kao bojničar u argentinskoj vojsci ugušio je pobunu Indijanaca. Prvi je spojio brzojavnom žicom Buenos Aires s Rosarioom. Postavljao je brzojavne pruge i po unutrašnjosti Argentine, gdje se često borio s indijanskim plemenima. Kao stočar bio je prvi proizvođač argentinske vune za izvoz. U gradu Rosariou zove se jedan trg njegovim imenom. Jedna željeznička postaja u blizini Bahía Blanca nazvana je: Major Buratovich. M. B.

BURATTINO je naziv za poseban smiješni tip ili masku u staroj talijanskoj komediji komičara po zanatu, *la commedia dell'arte*, do kraja 16. st. (→ Arlekin). Zatim su u Italiji tako nazivali marionetu, malu lutku s pokretnim udovima za marionetsko kazalište. Na koncu je to postala opća imenica, kojom se slikovito označuje povodljiv čovjek, koji se može za sve i svakoga pridobiti. M. D-ić.

BURBANK, Luther, * Lancaster 7. III. 1849, † Santa Rosa (Kalifornija) 11. IV. 1926, američki vrtljar; vješt, vrlo produktivan i svestran oplemenjivač bilja (selekcionar). Primjenjujući u vrtlarskoj praksi Darwinova otkrića o varijacijama i križanju kod bilja služio se u prvom redu selekcijom iz velike mase individua. Stavio je u promet

mnogo stotina novih vrsta cvijeća, povrća i voća, napose šljiva i trešanja, od kojih se do danas malo održalo. Najviše se spominju njegove kakteje bez bodljika (iz roda *Opuntia*) za uzgoj na veliko u pustinjskim krajevima kao hrana za stoku i ljude. Upravo je s tim kaktejama doživio potpuni neuspjeh. Negativan sud komisije Carnegieove zaklade o naučnoj vrijednosti dokrajčio je njegov rad, koji nije bio bez praktične vrijednosti. Z. A.

BURCEV, Vladimir L., * 1862, ruski publicist i politički radnik. Neumorno se bori protiv ruskih vlasti i zato se gotovo neprekidno nalazi u progonstvu. Sada živi u Parizu. Fanatik slobode, izvanstranački revolucionarac. Izdavao je i uređivao zbornik *Byloe*, u kojem ima goleme građe za povijest ruskog revolucionarnog pokreta. Izdavao je i uređivao i novine: *Svobodnaja Rossija*, *Narodovolec*, *Obščee Djeło* i druge. Izdao je dva opsežna sveska svojih uspomena. N. F.

BURCHIELLO, Domenico di Giovanni, nazvan Il Burchiello, * Firenca 1404, † Rim 1449, talijanski pjesnik. Brijač. Radi političkih razloga mora napustiti rodni grad. Nemiran duh, autor bizarnih, šaljivih i satiričkih soneta, punih nejasnih aluzija, kojima je htio zapanjiti čitaoc. Ti su soneti postali tako popularni, da su njemu pripisivali veoma mnoge takve pjesme njegovih predšasnika i brojnih imitatora (burchielleschi) i nazvali tu vrstu poezije »poesia burchiellesca«. Osrednje su književne vrijednosti pjesme ovoga lakoumnog i šaljivog pjesnika pučanina, ali su karakteristične za cijelu fiorentinsku književnost 15. st., čak i za njene najbolje predstavnike, kao što su Pulci, Poliziano i Lorenzo il Magnifico.

BIBL.: *Le più belle pagine del Burchiello e dei Burchielleschi*, scelte da E. Giovanetti, Milan 1923.

LIT.: D. Guerri, *La corrente popolare nel Rinascimento*, Firenca 1931; C. S. Gutkind, *Burchiellana*, Studien zur volkstümlichen Kehrseite der ital. Renaissance, u Archivum Romanicum XV., 1931. M. D-ić.

BURCKHARD, Max, * Korneuburg 14. VII. 1854, † Beč 16. III. 1912, njem. pisac. Kao ravnatelj bečkog dvorskog kazališta od 1890 do 1897 budio je zanimanje za modernu dramu (Ibsena, Hauptmanna, Sudermanna), pisao kritike i članke: *Theater* (1905), *Quer durch das Leben* (1908), a bavio se i pravom: *System des österreichischen Privatrechts* (3 sv., 1883—89). Kao satirik sjajno je ironizirao austrijsko činovništvo i malograđansko društvo.

BIBL.: komedija: *Die Bürgermeisterwahl*, 1898; romani: *Gottfried Wunderlich*, 1906; *Die Insel der Seligen*, 1909. G. S.

BURCKHARDT, Jakob, * Basel 25. V. 1818, † Basel 8. VIII. 1897, jedan od najznamenitijih njemačkih povjesničara umjetnosti. Učio je najprije teologiju, zatim povijest umjetnosti, u Berlinu je bio pod utjecajem velikog historičara Rankea, a u Bonnu slušao znamenitog historičara umjetnosti Kuglera. Od 1858 do 1893 bio je profesor na sveučilištu u Baselu. Utro je put modernom načinu izučavanja povijesti umjetnosti, doduše pod utjecajem romantike, ali je promatrajući kulturu klasičkog grčkog svijeta izučavao bitnu stvarnost gradskih država grčkih. *Die Zeit Konstantins des Grossen*, 1853, 1924⁴, djelo genijalne koncepcije, koje poređuju s najboljim radovima Rankeovim; u jasnim bojama slika propadanje staroga svijeta, razdoblje rimskih careva, koje su postavljali pretorijanci, progone kršćana, nazadovanje stare kulture, uvjetovano izopačenjem poganstva, koje je napokon bilo zamijenjeno kršćanskim naziranjem. *Der Cicerone, eine Anleitung zum Genuss der Kunstwerke Italiens*, 1855 (novo izd. 1925) podaje povijest umjetnina u svrhu što intenzivnijeg umjetničkog uživanja. *Die Kultur der Renaissance in Italien*, 1860, 1926¹⁵ (na engleski prev. 1878), prvi prikaz te vrste, biser kulturne povijesti uopće. Pisac ističe, kako je važnost ličnosti istom u doba renesanse došla do pravog izražaja, dok je čovjek u srednjem vijeku vrijedio samo kao član kojega staleža, na pr. viteškoga, svećeničkog, građanskog, kao pripadnik ceha i t. d. Državu shvaća B. kao umjetničku tvorbu. Moderniji historičari više ne prihvaćaju u svemu Burckhardtova shvaćanja renesanse. *Geschichte der Renaissance in Italien*, 1867, 1924⁷, radi samo o graditeljstvu toga razdoblja. Zadnji deceniji B-ova životnog rada ispunjeni su predavanjima, u kojima je on na klasički sažet način prikazao svoj životni rad. Na svjetski glas izašla su predavanja o Napoleonu, Schilleru, Rembrandtu, van Dycku. Neka su mu djela tiskana poslije smrti. *Griechische Kulturgeschichte*, 1898—1902, govori o grčkoj državi i vjeri, umjetnosti i znanosti i o grčkom karakteru. To je djelo najznatnija sinteza grčke kulture na

njemačkom jeziku, te se može mjeriti s najvećim historio-grafskim djelima svijeta; *Weltgeschichtliche Betrachtungen*, 1905, prikazuje državu, vjeru i kulturu u uzajamnom snošaju. U ovom, kao i u drugim svojim djelima, ne daje pisac slijed vremenskih događaja, nego opis kulture u presjeku. U *Erinnerungen aus Rubens*, 1897, pisac upravo klasično iznosi sjećanja na utjecaj, što ga je veliki flamanski slikar vršio na njega budeći u njem smisao za ljepotu. Majstorski je ocrтана Flandrija 17. st., a iz njezine se sredine diže natčovječanski lik velikoga slikara.

BIBL.: Sveukupna djela B-ova u 12 svezaka izdaju od 1928 Dürr, Kaegi, Stähelin i dr.

LIT.: H. Trog, *Basler Handbuch*, 1898; Joël, *J. B. als Geschichtsphilosoph*, 1918; C. Neumann, *J. B.*, 1927. G. Š.

BURDA (arap.), plašt, ogrtač, većinom se pravi od vune i upotrebljava u predislamsko i u islamsko doba. Poznat je ogrtač, što ga je Muhamed poklonio pjesniku Ka'b ibn Zuhejru, kad mu je ovaj ispjevao pjesmu »Bānet Suādu«. Kasnije je kalif Muavija kupio taj ogrtač od nasljednika Ka'bovih, te je ostao kod kalifā iz porodice Omejevića, a kasnije iz porodice Abasovića kao znak hilafeta. Za provala Mongola stradao je taj ogrtač, ali se u Istanbulu čuvao opet neki drugi kao relikvija, no s povijesne strane taj nije pouzdan. M. H.

BURDACH, 1. Karl, * Leipzig 12. VI. 1776, † Königsberg 16. VII. 1847, njemački fiziolog; sveuč. profesor za anatomiju, fiziologiju i sudsku medicinu u Dorpatu, od 1815 prof. anatomije i fiziologije u Königsbergu. Bavio se najviše anatomijom mozga, te je objelodanio rezultate svojih istraživanja u djelu *Vom Bau und Leben des Gehirns und Rückenmarks* (1819—25). Od njegovih brojnih djela s područja fiziologije, prirodne filozofije, anatomije i patologije najznamenitije je *Die Physiologie als Erfahrungswissenschaft* (6 sv., 1826—40), veliki, ali nedovršeni priručnik fiziologije. U.

2. Konrad, * Königsberg 29. V. 1859, sveučilišni profesor u Halleu, zatim član Pruske akademije znanosti u Berlinu, jedan od najznamenitijih germanista druge polovice 19. st., vanredan poznavalac razdoblja njemačke dvorske lirike potkraj 12. i na početku 13. st. i kulturnih nastojanja potkraj srednjega vijeka, u doba reformacije i renesanse.

Cvat njemačkog Minnesanga prikazao je u djelu *Reinmar der Alte und Walther von der Vogelweide*, 1880; *Walther von der Vogelweide*, 1900. Prijelazno doba od srednjega vijeka k reformaciji obraduje u djelu *Vom Mittelalter zur Reformation* 1893, a doba reformacije, renesanse i humanizma u *Reformation, Renaissance, Humanismus*, 1920. Kao je već u 14. st. na praškom dvoru rimsko-njemačkog cara Karla IV. Luksemburgovca nastala težnja, da se isprave pišu jezikom, koji bi bio razumljiv u svim područjima Njemačke, i kako se u carskoj kancelariji počelo pisati srednjonjemačkim narječjem, koje su prihvatili i kasnija bečka carska kancelarija, državni gradovi i izborna Saska kneževina, pa kako je napokon Luther sva ta nastojanja usredotočio u svom prijevodu biblije i u svojim reformatorskim i polemičkim spisima, prikazuje B. kao rijetki poznavalac toga razdoblja u djelu *Die Einigung der neuhochdeutschen Schriftsprache*, 1884. G. Š.

BURDWAN, Bardwan, glavni grad britsko-indijskog distrikta i divizije B. u jugozapadnoj Bengaliji, sjeverozapadno od Kalkute, na gornjem toku rijeke Bauka, željezničko čvorište sa 39.618 stan. (1931, 70% Hindusa); sjedište je maharadže. Svetište Šivalaja sastoji se od 100 hramova u dva koncentrična kruga.

BUREAU, Paul, * 1865, † 1923, francuski sociolog, najznatniji predstavnik Le Playove škole. Le Playovu metodu je produbio u monografijama o okućju (homestead, 1895), sudjelovanju radnika pri dobiti poduzeća (1898), radnom ugovoru i ulozi profesionalnih sindikata (1902). U *Introduction à la méthode sociologique* (1923) daje pregled općih načela metode ličnog promatranja u sociologiji. U *Crise morale des temps nouveaux* (1907) i *Indiscipline des moeurs* (1920) primjenjuje moralnu stranu Le Playova naučanja na aktualne probleme. Z. G.

BUREAU DES LONGITUDES, naučno društvo, koje se bavi pitanjima primijenjene matematike i astronomije, osnovano u Parizu 1795; izdaje svake godine *Connaissance des temps, Ephémérides nautiques* i *Annuaire*.

BUREAU INTERNATIONAL DES POIDS ET MESURES, Međunarodni ured za utege i mjere, osnovan međunarodnim ugovorom od 20. V. 1875 i smješten u pariskom predgrađu Sèvres. Načinio je i čuva prototipe metra i kilograma i njihove kopije (za ugovorne države) i povremeno ih isporučuje. Među radovima ureda ističu se: izmjerivanje metra dužinom vala svjetlosti, isporođivanje litre i kubičnog decimetra i termometrijska istraživanja. Ured izdaje *Travaux et Mémoires du B. I. des P. et M.*, knj. I.—XIX., 1882—1934. → Dužina, jedinice; → Masa, jedinice.

LIT.: *La Création du B. I. des P. et M.*, Pariz 1927 (o 50-godišnjici); *Sbornik zakonah i naredabah valjanah za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju*, Zagreb 1876. St. H.

BUREAU OF STANDARDS, NATIONAL, Narodni ured za mjere, u Washingtonu, D. C., fizikalno-tehnički zavod Sjedinjenih američkih država. Njegov rad uz brigu oko mjera obuhvaća najrazličnija područja fizike, kemije i tehnologije. Osnovan je 1901, te je mladi od sličnog njemačkog zavoda Physikalisch-technische Reichsanstalt u Charlottenburgu, osnovanog 1887. Glavne su mu publikacije *Journal of Research*, po 2 knjige na godinu, i mjesečnik *Technical News Bulletin*. St. H.

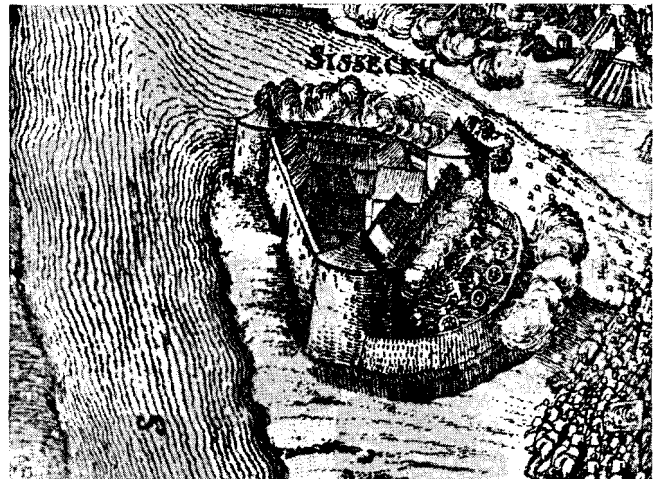
BURENIN, Viktor, * 1841, † 1926, ruski pjesnik, dramatičar i publicist. Djelovao dulji niz godina kao mnogo čitani feljtonist nekadašnjega petrogradskoga *Novoga Vremena*. J. B.

BURESIC, Marin (pogrešno zvan i Burešić), Dubrovčanin, živio i djelovao između 1510 i 1580, hrvatski pjesnik. Bio je oženjen i imao tri sina, od kojih je najstarijega Frana 1562 doveo u Mletke na nauke predavši tom prilikom jedan dio svojih pjesama fra Gabrijelu Temparičiću Dubrovčaninu, da ih objavi tiskom. Ovaj je to i učinio pod natpisom: *Zlate riječi nauka Katovijeh, iskora istomačene i složene u pjesni jezikom dubrovačkijem po M. B. D. i k tomuj odveće psalam pokorni Davidov s jednom ispovijesti gospodinu Bogu* (Mleci 1562). Jedini primjerak te knjižice ima knjižnica zadarske gimnazije, a opisao ju je i posebno joj prikazao sadržaj M. Rešetar u 9. knj. »Grade za povijest književnosti hrvatske«. U izdanju njegovih »Pjesni« u 11. knj. »Starih pisaca hrvatskih« pjesme pod 2. i 3. nisu njegove, već upravo Kanavelovićeve. Jedina njegova pjesnička poslanica Nikoli Nalješkoviću s njegovim odgovorom tiskana je među Nalješkovićevim »Poslanicama« (isp. 11. knjiga »Starih pisaca hrvatskih«).

LIT.: Ser. Cerva-Crijević, *Bibliotheca Ragusina*, sv. III. s. v. Marinus Buressich; *Stari pisci hrvatski*, XI., 1880, str. XIII.—XIV.; F. Fancev, *Grada za bibliografiju P. Kanavelovića* (Grada za pov. knjiž. hrvatske XI.); M. Deanović, *Odrzi talijanske akademije »Degli Arcadi« preko Jadrana*, Rad 248, str. 71. F. F.

BURG (riječ indoevropskog porijekla: sanskrit puri, pura, ind. pur; imena gradova u Indiji svršavaju često na -pur, slično u Njemačkoj na -burg, -berg, kod Slavena na -gard, -grad; grč. *πύργος*; lat. burgus »grad«; u hrvatskom nemamo posebne riječi istoga značenja), u užem smislu sredovječno učvršćeno prebivalište, koje je nastalo, kada su prilike onoga doba zahtijevale njegovu egzistenciju. Ujedno je i tvrđava i stan. Najvažnije je u njegovu pojmu utvrđenje, sigurnost i otpornost, a ne mogućnost *udobnog* stanovanja.

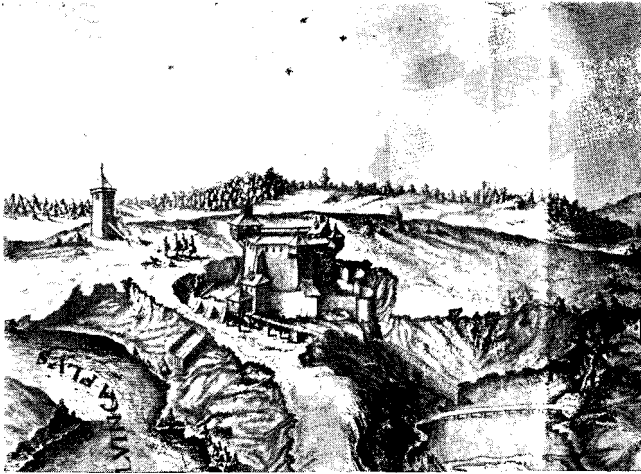
Vjerojatno je, da se je sredovječni b. razvio iz pretpovijesnih utvrda, jer im je i onda svrha bila ista: obrana, a stara načela za gradnju ostala su i razvijala su se dalje do sredovječnog burga prema novim potrebama sve do pred kraj srednjega vijeka, kad burgove zamjenjuju kasniji dvorovi, a za obranu nastaju tvrđave. Imamo primjera, da su se pretpovijesne građevine sačuvala u kasnije rimsko i sredovječno doba, pa ipak, ma da su pred nama tipične rimske utvrde, nije to dokazom, da su se kasniji sredovječni burgovi razvili od rimskih utvrda (Glasinac na Romaniji planini), a tek u nekim primjerima vidimo, da

SISAK PO VALVASORU

su se ostatci starih rimskih utvrda upotrebljavali samo kao građevni materijal za gradnju naših sredovječnih gradova (Sisak).

Za pojam b. bitno je, da je vlasnik mogao sam i stanovati u njemu, pa je obično bio gospodar cijelog okolnog zemljišta. No b. je mogao imati jednog vlasnika, a posjed oko njega opet drugog. Vlasnik burga moglo je biti i pleme, a za vrijeme župa imamo župske burgove kao središta županija (castrum de Zagoria — Krapina), ali danas je teško u svakom slučaju odrediti, koji su burgovi bili ne-

SLUNJ PO NACRTU MARTINA STIERA
u 17. st.

kad župski, jer ne znamo ni za sve župe, gdje su se nalazile. Ostatci tih starih plemenskih župa sačuvali su se u Turropolju i oko Kalnika. U Hrvatskoj i Ugarskoj poglavica je župe bio župan (comes), ujedno i vojvoda župske vojske. Nakon prestanka županovanja dobivaju pojedini velikaši za zasluge od kralja čitave župe, pa na takvom posjedu postaju i gospodarima ondješnjih burgova i daju ih dalje u baštinu (leno). Te različite posjedovne prilike subaštinstva utjecale su kod gradnje burgova, pa su nastajali novi dijelovi, a kadšto i novi burgovi. O mjestu, gdje se je b. gradió, ovisila je sigurnost njegova položaja. Često je sama priroda učvrstila burgove, a redovno je i majstorgraditelj tu pokazivao svoje umijeće. Po položaju dijelimo burgove na one na bregovima (po broju ih je više) i na one u ravnici.

Radi sigurnosti gradi se b. na višim položajima (pregled okolice), na brdima, koja se strmo ruše, a izabirala su se takva gorska bila, koja su bila odijeljena od čitavog gorskog masiva, ali su ipak bila u njegovu sklopu (Medvedgrad, Okić, Velika), a pred najslabije zaštićenom stranom burga bio je često iskopan šanac, koji je bio ispunjen vodom, ako je to bilo moguće. Gradilo se na mjestu, koje je bilo 550—600 m više od okolice. Burgovi su se gradili i u ravnici. Zbog terena, koji je ovdje drugačiji, ovi su burgovi često građeni u okrug zbog lakše obrane i pregleda (prelaz k tvrđavama), iako ih ima trokutnih i četverokutnih (Ribnik na Kupi, Đurđevac, Konjščina, Sisak, Varaždin). Gradnja burgova prilagodila se uvijek razvitku oružja, odnosno načinu ratovanja. Ipak po cijelom sastavu građevina kod nekih burgova možemo bar približno odrediti vrijeme postanka. U vrijeme pojačanog zanimanja za obrambene mogućnosti u obrani s Turcima nalazimo i pisane podatke o nekim našim burgovima (17. st.). Po primjeni oružja možemo povijest razvika kamenih gradova podijeliti na:

1. od prvih zidovima opasnih burgova do upotrebe luka (od početka križarskih ratova do 1200);
2. od 1200 do otkrića baruta i vatrenog oružja (15. st.);
3. od 15. st. do kraja samog razdoblja burgova (oko sredine 16. st.).

Lakše je odgovoriti, kada se uopće dižu sredovječni burgovi, pa znamo, da su već u vrijeme narodnih vladara postojale utvrde (Ljudevit Posavski), no one su, kao i crkvene građevine, bile građene valjda od drva, jer se zaboravio način gradnje iz tvrdog materijala. Trebalo je jačeg poticaja, da se opet, kao kod Rimljana, počne graditi kamenom i ciglom. Taj poticaj bila je provala Mongola, pa je tako polovica 13. st. doba, u kojem je postala većina zidanih

gradova, iako se može uzeti, da je po koji zidani grad postojao već otprije: castrum Nicola kod Sv. Ivana Zeline spom. g. 1202, castrum Gregorii (Kalnik?) spom. g. 1217, Graz (Gradeč), Cris, Varasd, Posega, Walhow i t. d.

Gradovi su se i rušili, ako bi se vlasnik burga iznevjerio kralju, ali su i sami velikaši mogli b. porušiti, ako im više nije trebalo utvrde, kada se je njihov posjed primaknuo drugome posjedu, ili ako je b. izgubio svoju važnost radi novog načina ratovanja. Mnoge su utvrde srušene i iz političkih razloga (Cetin-grad), ali i iz razloga ljudskog neshvaćanja (Bakačeva kula u Zagrebu).

Gradnja burgova prestaje kod nas početkom 16. st. Poradi sve žešćih turskih navala izmijenile su se prilike upotrebljivosti i obrambene mogućnosti naših burgova. Sav se je posao svaćao na izgradnju onakvih gradova, koji su mogli odolijevati turskoj sili. Turske su navale tražile učvršćenje starih burgova na granici, koja se s vremenom pomicala, pa je sve više burgova došlo u ruke krajišnika, koji su ih onda preudესili za potrebe Krajine. Nove su građevine od 16. st. već bitno različite od starih burgova; varaždinski grad dobio je teške baterijske tornjeve, čvrste bedeme, prostranc sobe za stanovanje i dvorište, ukrašeno galerijom, a sisački grad tri teška baterijska tornja, spojena zidovima. Dolazilo se do sve većih potreba obrane s pomoću topništva. U starih burgovima zidalo se tada koješta: dvorišta su s pomoću arkada pretvarali u renesansna dvorišta (Veliki Tabor, Varaždin). Tako je sve veće usavršenje topništva učinilo stare burgove suvišnim, jer je svaka obrana s visine postala nemoguća, budući da su topovi sve dalje nosili (Novi Zrinj, 17. st., trokutna palača s oblicima njemačke renesance, dvor opasan nasipom i grabom s 4 omanja tornjića i bastijonom pred ulazom u palaču; Lukavec, kao posljednja utvrda ove vrsti). Najprije su zidovi građeni od tesanca kamena, kasnije su oni pojačani tako, da su između dva građena zida nabacali lomljenac i mort. Kasniji zidovi nisu građeni pomno, već su slojevi manjeg kamenja umetani među slojeve većeg kamenja.

Do sredovječnog burga gotovo nikad nije vodila cesta, već malen, strm i skrovit puteljak. Pred ulazom stajala je kakva brana. Brojni burgovi bili su sasvim opasani zidom, pa se je ulazilo drvenim ljestvama do čardaka i opet kroz visoko smještena vrata na tle. Svakako se je najprije ulazilo u predvorje burga, gdje je postojalo, dok se kod drugih burgova dolazilo do ulazne kule pokretnim mostom preko gradske grabe (Bakačeva kula u staro vrijeme).

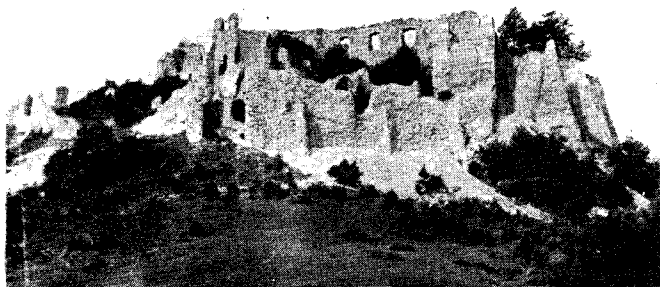
Za sredovječni grad važna je t. zv. glavna kula ili branič-kula, no ima burgova, koji je i nemaju. Ona je najjači dio burga i služi ponajviše za obranu, pa je zato postavljena na najopasnije

mjesto. Ponegdje je ona ujedno i štitnica ulaza (Zrinj). Po obliku je kod nas obično četverokutna ili građena u okrug, dok joj se u drugim slučajevima oblik prilagođivao mjesnim formacijama. Urcđaj branič-kule gotovo je svuda jednak. Donji sprat pod ulazom nije imao postrance otvora, ali je svoden tako, da se u svodu ostavljala rupa, kroz koju bi spuštali sužnjce (tamnica), no mogla je ta prostorija služiti i za spremište. Zidovi su branič-kule prema višim spratovima sve tanji. Neki su burgovi osim glavne kule, u kojoj se za nuždu i stanovalo, imali još posebne zgrade za stanovanje (konak, palas-palača, hiža). Ako nije postojala branič-kula, onda je konak bio udešen za obranu. U konaku je obično bilo prostranijih i većih odaja s većim prozorima. Nije sigurno, da je u našem pravom sredovječnom burgu postojala ka-

(Foto V. Živić)
OSTATCI SLUNJA DANAS

las-palača, hiža). Ako nije postojala branič-kula, onda je konak bio udešen za obranu. U konaku je obično bilo prostranijih i većih odaja s većim prozorima. Nije sigurno, da je u našem pravom sredovječnom burgu postojala ka-

(Foto Gj. Szabo)

BURG RUZICA KOD SLAVONSKE ORAHOVICE

kva dvorana većih razmjera (događa se to tek u vrijeme, kad su se burgovi počeli pretvarati u dvorove: Frankopanski dvor u N. Vinodolu), jer je sredovječni b. morao u svemu biti stiješnjen, da se može lako obraniti s vrlo malo ljudi. (Loš je naziv »viteška dvorana«, »viteški grad«, jer se kao takav razumijeva onaj grad, kojemu je gospodar bio vitez u sredovječnom smislu).

S obzirom na ova dva glavna dijela burga mogli bismo odrediti tipove sredovječnog burga kod nas, ako izuzmemo neke burgove, koji ne spadaju ni u jednu grupu od navedenih:

1. burgovi sa četverostranom branič-kulom i posebnim konakom (Medvedgrad, Samobor, Dobra kuća, Brinje, Modruš);

2. gradovi s okruglom branič-kulom i konakom (Barilović, Pakrac, Viškovci, Vrhovci, Požega);

3. gradovi s branič-kulom bez konaka (Krstinja, Udbina, Perušić, Karlobag, Klokoč, Prozor, Lapac, Gvozdansko);

4. gradovi, koji imaju samo konak (Cesargrad, Kostel, Belec, Milengrad, Kamengrad, Novigrad, Gračac, Slunj, Grobnik).

Mnogi su burgovi imali predgrađe (Samobor, Medvedgrad, Krstinja). Vani bi pred tim predgrađem još jedan dio gradišta opasali zidom, pa tako stvorili drugo predgrađe, t. zv. Zwinger, koji nije morao biti u istoj ravnini s ostalim dijelovima grada. Kod nas je to rijetkost (možda Cetinograd i Novi u Lici).

Što se tiče veličine, naši su burgovi poprečno male građevine, naročito, ako ih usporedimo s onima u drugim zemljama (Češka, Njemačka, Italija); u Bosni i Dalmaciji ima ih i većih. Bosna je naime već u pretpovijesno i rimsko doba imala jače razvijenu kulturu od one u Hrvatskoj i Slavoniji, a osim toga tim se je zemljama kroz cijeli srednji vijek prolazilo na istok, pa su na taj način ostale u većoj vezi s drugim zemljama.

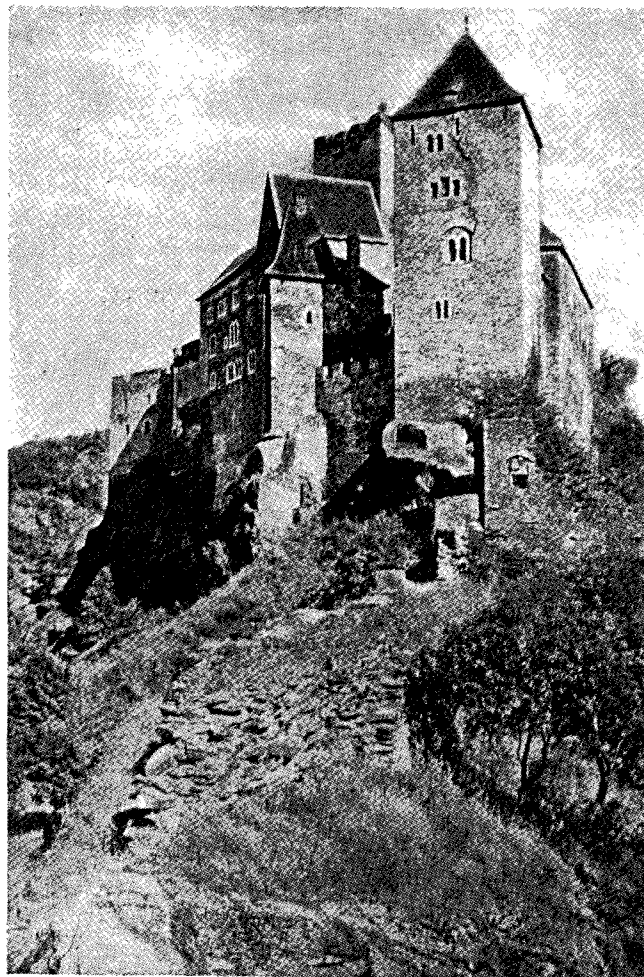
Ulazne kule. Kod većine burgova ulaz je bio slabo zaštićen, a katkad b. i nema kule osim te ulazne. Pred svakim je ulazom bila graba, preko koje je vodio most, koji se

CHATEAU DE VITRÉ
(Orbis terrarum)

mogao dizati. Zidani most preko grabe postao je tek kasnije (Ribnik, najbolje sačuvana ulazna kula). — *Gradska graba* redovno opasuje b.; ako je on sazidan na strmini, onda se ona nalazi ondje, gdje je b. najslabije zaštićen. Neki burgovi imaju naokolo takvu grabu. One su obično bile ispunjene vodom, a jedino kod burgova na većim visinama nemamo vode.

Važan je dio gradskih utvrda *gradsko platno* (danas je gotovo svako ruševno). Ono može biti i djelomično, no može obilaziti cijeli b. Po neki put se, radi slabijeg smještaja burga, spajaju vršci suprotnog brežuljka zidom (Cesargrad). Gdje je bilo potrebno, platno je bilo pojačano kulama i polukulama.

Prozori i vrata u našim su burgovima rijetko ili nikako sačuvani. Naročito su jaka bila ona vrata, koja su vodila u branič-kulu.

BURG HARDEGG NA THAYI
(Orbis terrarum)

Strijelnice su različite, prema vremenu gradnje, pa im se oblik mijenjao prema savršenosti oružja. Najčešći je oblik uskog otvora, koji se prema dolje proširuje u okrug.

Kapele u nas nisu brojne, jer to nije dopuštao skućeni prostor naših burgova. Neke su obično pod svodom crkve imale prostoriju udešenu za obranu. Isto tako bilo je i brojnih *crkava*, koje su služile za obranu, ali tih je gotovo ponestalo (Stolna crkva u Zagrebu). Toranj je takvih crkava opremljen strijelnicama.

Restauracija burgova. Radi osjećajnog momenta i fantazije ljudi ne mogu shvatiti, da se nešto, što je zauvijek iščezlo, može vratiti u život onako, kao što je nekada bilo i izgledalo. Zato i različita »obnavljanja« u različitim »stilovima« djeluju više kao kulise, a ne kao stvar, iz koje se osjeća ono najvažnije: duh vremena i njegova stvaranja. Kod nas nema mnogo takvih »restauracija«, jer za to nije bilo novaca, a ni potrebitog oduševljenja. Neke najpoznatije restauracije primjerom su nam, kako je to uzaludan i neuspjao posao (»obnova« Trsat-grada od L. Nugenta, Traškočana od J. Draškovića).

Povijest burgova nije često ništa drugo nego povijest izmjene njihovih gospodara, iako ima brojnih burgova, uz koje se veže povijest cijele zemlje (Medvedgrad). U povijesti burgova očituje se inače kulturno stanje pojedinih odsjeka vremena, pravni nazori, vojno umijeće i posebnički život vlastele i kmetova. Velik je broj onih burgova, o kojima se danas ne može ništa kazati; ostalo je kamenje, koje ne odaje ništa iz njihove prošlosti. G. J. S.

BURGADELLI, živio i djelovao u drugoj polovici 18. st., † oko 1800, poljički svećenik. U povijest hrvatske književnosti uveo ga je upravo P. J. Šafarik prema podatcima Fr. M. Appendinija, J. Dobrovškoga i A. Kucharskoga. Prema njima on je naime učinjen prevodiocem *Sv. Pisma staroga i novoga zavjeta*, koje se od 18. st. čuvalo u poljičkom seminaru u Prikome. Samo protiv toga mišljenja govore ove činjenice: rukopis *Sv. Pisma*, o kojemu se ovdje radi, nalazi se danas u arhivu Hrvatske akademije (Sign. I. d. 1.), kamo je dospio kao poklon »Vjekoslava Kružičevića, bogoslovca, Zvečaj kod Omiša g. 1895«, kako to piše na prvom listu svakoga sveska; u rodu Kružičevića rukopis se nalazio i 1829, kad ga je ogledao Kucharski, a u posjed istoga roda morao je doći iz spomenutoga seminarara i prije nego je bio ukinut (1879). Ni tekst prijevoda tog *Sv. Pisma* ne predstavlja individualan rad ovoga ili onoga prevodioca iz 18. st., kad je vjerojatno još na njegovu početku bio prepisan, već je u cijelosti prijepis iz starijega predloška, kako je prijepis i *Sv. pismo staroga zavjeta* u 4 sveska, koje je oko 1794 spremio za tisak pop Mihovil Jurjetinović Ivakić Kaštelanin.

LIT.: Fr. M. Appendini, *Notizie storico-critiche*, II., 306; P. J. Šafarik, *Geschichte der südslav. Literatur*, II., 86 i 205; F. Fancev, *Vahkanski hrvatski molitvenik i dubrovački psaltir* (Djela HA, knj. 31, 1934, str. XIV., bilj. 58.). F. F.

BURGAS, bugarska luka na Crnom moru, nalazi se na onom dijelu obale, gdje se podbalkanska depresija otvara prema moru. Grad je smješten u malaričnom kraju na prevlaci između dva limanska jezera, Atanaskoj i Vajakjoj, a željeznicom je vezan s unutrašnjostju Bugarske. G. 1887 imao je 5.700 stan., a do 1934 porastao je na 36.230 stan., najvećim dijelom Bugara i nešto Grka i Turaka.

Burgaski zaliv sastoji se od vanjskog šireg dijela i unutrašnjeg užeg, koji nije drugo nego liman rijeke Mandre. Danas je B. najveća bugarska luka, a pretekao je Varnu, koja se radi blizine rumunjske granice nalazila do 1940 u nepovoljnijem položaju. Luka ima povoljne uvjete za razvoj. U prometu, koji se kreće oko 1 milijuna reg. t., sudjeluju najviše talijanski brodovi. Izvoze se žitarice, duhan, bakar, sirova svila, a uvoze veleobrtni proizvodi i kolonijalna roba.

LIT.: Y. Chataigneau, *La Bulgarie*, u Vidal de la Blache-Gallois, *Géographie Universelle*, Pariz. Z. D.-i.

BURGDORF (franc. Berthoud), grad u Švicarskoj sjeveroistočno od Berna, na izlazu iz Emmentala, željezničko čvorište. Stari grad leži slikovito na lijevoj obali Emmena među dva brežuljka (536—592 m nad m.). Na višem južnom je zamak s tri tornja (iz 13. st.; 1798—1804 Pestalozzijev zavod) i protestantska župna crkva u gotskom slogu, sagrađena 1471—1487, obnovljena 1865, a na sjevernom brežuljku je katolička crkva, tehnička i druge škole, biblioteka. B. je kotarsko mjesto u kantonu Bern, 9.900 stan., pretežno protestanata, ima zavod za slabu djecu, bolnicu, laneni veleobrt, trgovine ementalskoga sira i pivovaru. Osnovao ga je 1122 vojvoda Berthold III., a 1384 prodao grof Kyburg Bernu. A. M. S.

BURGDÖRFER, Friedrich, * München 24. IV. 1890, njemački statističar. Od 1917 do 1921 bio je zaposlen u bavarskom zemaljskom, a kasnije u berlinskom državnom brojidbenom uredu, gdje je 1929 postavljen za ravnatelja odjela za brojidbu žiteljstva i poljoprivrede. Prvi je proveo »pročišćenu bilancu života« i time ocijenio tendenciju (voljnevne) mijene žiteljstva. Najvažnija su njegova djela *Volk ohne Jugend*; *Sterben die weissen Völker aus?* i *Aufbau und Bewegung der Bevölkerung*.

LIT.: *Archiv für Bevölkerungswissenschaft und Bevölkerungspolitik*, I., Leipzig; R. Signjar, *Dr. Friedrich Burgdörfer*, Mjesečnik prav. društva, LXII., 1936. R. S.-r.

BURGENA (Burgena), rimska postaja na cesti, koja je uz Dunav vodila iz Akuminka (Acumincum, danas Slankamen) u Taurun (Taurunum, danas Zemun). Spominje je Tab. Peut. i Geogr. Rav. 216, 10. Tu je bila važna vojnička posada Donje Panonije, što se vidi već i po tom, da se u njoj za cara Antonina Pija (138—161) gradila bazilika, od koje se jedan dio građevnoga natpisa sačuvao. Na mjestu

stare B-e danas se nalaze Novi Banovci. Tu su nađeni nalazi iz neolitskoga doba, keltski novci i različni rimski natpisi (CIL 13385, 13387, 13350). Uza sam logor nastala su bogatija naselja (canabae), o čemu svjedoče brojni nalazi novaca i drugih sitnih predmeta, među kojima ih ima dosta i iz bizantskoga vremena.

LIT.: J. Brunšmid, *Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije*, VHAD, Zagreb 1895; C. Patsch u GLZM 1896; Isti, u PWR III. Z. D.

BURGENLAND → Gradišće.

BURGER, I. Anton, * Frankfurt na M. 14. XI. 1824, † Cronberg u Taunusu 5. VII. 1905, njemački slikar. Slikarstvo je učio u Frankfurtu, Münchenu i Düsseldorfu. G. 1861 osnovao je slikarsku akademiju u Cronbergu. Njegovi krajolici i genre slike, radeni na način stare nizozemske škole, djeluju osobito svježe.

2. Fritz, * München 16. IX. 1877, † pod Verdunom 22. V. 1916, njemački povjesničar umjetnosti i sveučilišni profesor. Bio je jedan od najvažnijih preteča »protuformalističnoga« istraživanja povijesti umjetnosti, koje se prislono uz Maksa Dvořáka i »bečku školu«.

BIBL.: Osnovao je i izdavao djelo *Handbuch der Kunstwissenschaft*, koje je iza njegove smrti nastavio A. C. Brinckmann. Ostala su mu djela: *Geschichte des Florentinischen Grabes*, 1904; *Francesco Laurana*, 1907; *Die Villen des Andrea Palladio*, 1909; *Die deutsche Malerei vom ausgehenden Mittelalter bis zum Ende der Renaissance*, 2 sv., 1913—17; *Einführung in die moderne Kunst*, 1917.

3. Konrad, * Berlin 2. III. 1856, † Leipzig 12. IV. 1912, njemački bibliograf. Izvanredno strpljivo i s osobitom metodom izučavao je inkunabule. Vrijedna su i njegova djela: *Monumenta Germaniae et Italiae typographica*; *Deutsche und italienische Inkunabeln* (300 tabla u faksimilima, 1912-13) i *Buchhändleranzeigen des 15. Jahrhunderts*, 1907.

4. (Schalk-Burger), Willem, * Lijdenburg (Transvaal) 1852, burski državnik. G. 1896 član izvršnoga vijeća u Transvaalu. U početku burskoga rata bio je general, a zatim je postao zamjenik predsjednika Krügera, kad je taj u rujnu 1900 otputovao u Evropu. 31. V. 1902 potpisao je mir i ujedinjenje s Engleskom.

BÜRGER, Gottfried August, * Molmerswende 31. XII. 1747, † Göttingen 8. VI. 1794, njemački pjesnik. Učio teologiju i pravo, koje je dovršio u Göttingenu, gdje je postao sveuč. profesorom. Kako je bio u prijateljskim odnosima s pjesničkom družbom *Hainbund*, surađivao je u *Göttinger Musenalmanach-u*, koji je kasnije i sâm uređivao, gdje su izlazile i njegove balade i pjesme. Kao epičar i liričar ide među najveće njemačke pjesnike. Najvrsnije su mu balade. Daleko mu je pronijela slavu balada *Lenore*, koja sjeća na staru englesku narodnu pjesmu i na neku njemačku popijevku, a obrađuje isti motiv kao i naša narodna pjesma *Mrtvi pohodani*. Lenore je više puta prevedena na hrvatski. Druge su balade na pr. *Der wilde Jäger* (1786), *Des Pfarrers Tochter von Taubenhain* (1780), *Die Kuh* i šaljiva pjesma *Der Kaiser und der Abt*. U potonjoj nalazimo prastari motiv pitanja i duhovitih odgovora. I njegovi soneti idu među najljepše primjere te vrste u njemačkom pjesništvu. Schiller ih naziva nenatkriljivim uzorima. B-ove lirске pjesme sjećaju na dikciju narodne pjesme. Lak način pjesničkog izražavanja, strastvenost, toplja osjećajnost i virtuoznost u upotrebljavanju raznolikih lirskih oblika čine B-a jednim od najvećih njemačkih liričara. U jambima i heksametrima prevodio je Homerovu Ilijadu, a okušao se je i u prevedenju Shakespeareovih drama. Anekdote o vojničkim i lovačkim pothvatima Jeronima baruna Münchhausena, koji je od 1720—1797 u Njemačkoj odista živio, opisao je na engleskom jeziku Nijemac Raspe (1786) isprepletavši ih sličnim narodnim pričicama. Izvanredno spretno preradio je engleski original B., prilagodivši ga posve njemačkom okolišu i shvaćanju, tako da je B-ov Münchhausen postao njemačkom pučkom knjigom.

BIBL.: Sveukupna djela B-ova izd. Grisebach 1873, pjesme Sauer 1884, Consentius 1914 i dr.

LIT.: G. Berchet, *Sul Cacciatore feroce e sulla Eleonora di G. A. Bürger*, Lettera semiseria di Crisostomo, Milan 1816; Riemann, G. A. B. (1904); V. Beyer, *Die Begründung der ersten Ballade durch B.* (1905); L. Filippi, *La poesia di B.* (1920). G. S.

BURGESS, I. (Frank) Gellett, * Boston 30. I. 1866, američki humorist i satiričar, pisac romana i ilustrator. Izdavao je dnevnik »The Lark«. G. 1897 objavi humorističnu pjesmu *The Purple Cow*. U Evropi je bio dva puta, a 1914—16 bio je dopisnik »Collier's Weekly« iz Pariza. Napisao je vrlo mnogo djela, među njima: *The Lark Almanac*, 1898; *The Nonsense Almanac*, 1898; *Goops and How to be Them*, 1900; *Burgess Nonsense Book*, 1901; *Are You a Bromide*,

1906; *Blue Goops and Red*, 1909; *The Goop Directory*, 1912; *Burgess Unabridged*, 1914.

2. **John William**, * Cornersville 26. VIII. 1844, sjeveroamerički povjesničar. Svršio je nauke 1867 i ubrzo postao profesor engleske književnosti i političke ekonomije na Knox Collegeu u Galesburgu. Dvije godine kasnije uči u Göttingenu, Leipzigu i Berlinu te vrativši se 1874 postaje profesor povijesti i političke znanosti na Amherst Collegeu, a 1876 profesor povijesti, političkih znanosti i međunarodnog prava na sveučilištu Columbia u New Yorku. G. 1906 je profesor na berlinskom sveučilištu. Stekao je više doktorata na američkim i njemačkim sveučilištima iz filozofije i prava. Izdao je mnogo djela iz povijesti i prava, a osobito međunarodnog prava, od kojih su važnija: *Political Science and Comparative Constitutional Law*, 1890; *The Middle Period of United States History*, 1897; *The Civil War and the Constitution*, 1901; *The European War of 1914*, 1915; *America's Relations to the Great War*, 1917.

R. F.

BURGGRAF (u hrvatskom jeziku iskvareno porkolab, porkulab), službena oznaka, osobito u Njemačkoj i Nizozemskoj, za zapovjednika posade u tvrdom gradu. Vršeći tu službu b. je, ponajviše kao zamjenik cara ili gospodara grada (često biskupa), vezao s tom službom i pravo nadzora nad građevinarstvom i cehovima te mjerama i utezima, a kadšto je vršio i visoku sudbenost. Služba b. potvrđena je prvi put 1123; vršili su je isprva slobodni plemići, a od 1200 i neslobodni ministerijalci. Kao i mnoge druge službe, koje su bile u vezi sa sredovječnim obrambenim sustavom, nastojala se i ova učiniti nasljednom. Mnogi su njemački b. stekli visoke položaje, tako u Mainzu, Meisenu, Magdeburgu, a osobito u Nürnbergu, gdje su b., predi vladarske porodice Hohenzollerna, kao namjesnici (Vögte) upravljali državnim imanjima. U Češkoj razvila se služba praških vrhovnih b. (Oberst-B.) do položaja carskog zemaljskog namjesnika. U Italiji b. je rijetka oznaka. U Hrvatskoj — kamo je, čini se, dopro taj naziv iz sjeverozapadnih susjednih zemalja — označuju se tako osobito zapovjednici straža i posada u tvrdom gradovima kao i nosioci nadgledničkih prava nad pripadnim pučanstvom. Taj je naziv nosio i kastelan u Zagrebu (castellanus dictus porkolab) pa različiti službenici hrvatske vlastele, često i niži (na pr. nadglednik zatvora).

LIT.: S. Rietschel, *Das Burggrafamt*, Leipzig 1901; A. Meister, *B-amt und B-titel* (Hist. Jb., 1906); Eckhardt, *Präfekt und B.*, Ztschr. f. Rechtsgsch., 1926; V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, s. v. porkolab.

BURGHARDT, Oswald, * 1891, suvremeni ukrajinski književnik i kritičar. Književnu djelatnost započeo je u krugu neoklasika kao prevodilac, pisac rasprava iz zapadnih književnosti i izdavač. Kasnije se javlja u Kijevu sa zbirkom *Zalizni soneti* i s nekoliko pjesama, koje nisu brojne, ali su mu osigurale ugledno mjesto u neoklasičnom pjesništvu. Istakao se kao odličan prevodilac Rilkea, Georgea, Shelleya, Shakespearea, Verlainea, Moréasa, Leonta de Lislea i drugih. G. 1932 dolazi u Njemačku i s D. Doncovom pokreće časopis »Vistnyk«.

LIT.: S. Gašparović, *Suvremeni pisci i glavna strujanja najnovije ukrajinske književnosti*, Hrvatska Revija, 1941. S. G.-ć.

BURGI, Joost, * Lichtensteig 28. II. 1552, † Kassel 31. I. 1632, švicarski matematičar i konstruktor astronomskih instrumenata. Njegovo je veliko djelo nebeski globus, presvučen srebrnim limom, na koji je unio zvijezde po vlastitim opažanjima. Izumio je i neke geometrijske instrumente, a nezavisno od Napiera našao i logaritme, koje je opisao u *Arithmetische und geometrische Progress-Tabulen* (1620).

S. S.

BURGIO (ili Buglio), Giovanni Antonio Buglio barun de, * Mineo krajem 15. st., † Palermo između 1546 i 1548, svjetovni diplomat Svete Stolice. Papa Hadrijan VI. poslao ga je 1523 u Budim kao pratioca kardinala Via, koji je donio kralju Ludoviku II. 50.000 dukata papinske pripomoći. Burgio se vratio u Rim, ali ga je već u proljeću 1524 Klement VII. poslao ponovno u Budim, i to kao svojega nuncija. U srpnju iste godine pošao je B. u Krakov, gdje je kušao nagovoriti kralja Sigismunda, da pomogne kralju Ludoviku. Njegov je pokušaj ostao bezuspješan. Burgiova pisma iz Budima prikazivala su vjerno prilike nesamo u Ugarskoj i Hrvatskoj, nego i u Poljskoj, Austriji, Češkoj i Vlaškoj. Poznavao je osobno sve znamenitije mađarske i hrvatske velikaše; među njima i Krstu Frankopana, Petra Kružića, Ivana Karlovića, Šimuna Erdödyja i Stjepana Brodarića. Posredovao je između Krste i nadbiskupa Szálkaia, da se

izmire. Krstu je držao »dobrim vojskovođom« (buon capitano), koji bi jedini između Ludovikovih velikaša bio sposoban voditi vojsku proti caru Sulejmanu. Pomogao je upornim zauzimanjem Stjepanu Brodariću, da je postao državnim kancelarom. O Bosni je pisao papi 18. II. 1526, da ona pripada Hrvatskoj (appartenendo la Bossina a la Croatia). Očajno stanje Ludovikove države označio je 9. VIII. 1525 riječima: »Kad bi se Ugarska mogla spasiti iz tolikih pogibli uz cijenu od tri forinte, ne bi se našle tri osobe, koje bi dale taj prinos«. O mohačkoj katastrofi dobio je vijest u noći 30. VIII. i odmah se u jutro zaputio sa svojom obitelji i kraljicom u Požun, odakle se preko Bratislave i Beča povratio u Rim. Početkom 1527 ponovno je boravio u Ugarskoj. G. 1529 bio je nuncij na sicilskom dvoru, a od 1530 do 1533 na dvoru engleskoga kralja Henrika VIII. Dopisujući s Olahom, kasnijim zagrebačkim biskupom, zanimao se još uvijek za ugarsko-hrvatsko kraljevstvo, a osobito za sudbinu Stjepana Brodarića. Od 1533 do svoje smrti bio je ponovno nuncij na sicilskom dvoru. Opisao ga je Nehajev u »Vucima«.

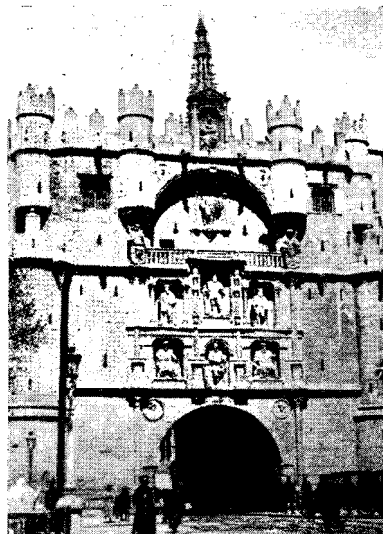
LIT.: G. Fraknoi, *Le Baron Burgio, nonce de Clement VII. en Hongrie*, Firenca 1884; W. Fraknoi, *Ungarn vor der Schlacht bei Mohács (1524—26)*, Budimpešta 1886; G. Pray, *Epistolae procerum regni Hungariae*, I., Požun 1806; A. Theiner, *Vetera monumenta historica Hungariae sacra illustrantia*, II., Rim 1860; A. Ipolyi i C. Fraknoi, *Relationes oratorum pontificiorum 1524—26*, Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia, series II., tomus I., Budimpešta 1884; M. Mesić, *Hrvati nakon bana Berislavića do muhačke bitke*, Rad 22, 1873. S. A.

BURGGKMAIR, Hans (stariji), * Augsburg 1473, † Augsburg 1531, njemački slikar i grafičar. Iako početci njegova rada pokazuju utjecaj M. Schongauera, kod koga je učio u Strassburgu, ipak je kao sin augsburškog slikara (Thomana B.) razvio tradiciju svoga zavičaja, kojoj je već Holbein st. udario temelje. B. je tu tradiciju i nadopunio poticajima, što ih je primio od Dürera, a pogotovu od Talijana. B. je boravio u više navrata u Italiji i nesamo da je kao Nijemac prvi slikarski prikazao talijansko renesansno graditeljstvo, nego je među Nijemcima prije Holbeina ml. (čija je umjetnosti B. i prokročio put) najkongenijalniji tumač talijanske renesanse. Po naravi zdrav, jedar, a ljubak, ipak se tek u nekim razdobljima svoga života mogao potpuno izživjeti u svojoj slikarskoj umjetnosti, tako između 1501—11 (*Rimske bazilike*, Augsburg; *Madona* od 1509, slikarski vrlo napredna, Nürnberg; *Sv. obitelj* od 1511, Berlin), zatim od 1518—19 (*Sv. Ivan evand. na Patmu*, s divnom tropskom pozadinom, i *Raspeće*, München) i potkraj svoga života (*Estera i Ahasver*, 1528, na koju ga je potaknuo Carpaccio, München; *Bitka kod Cannae*, 1529; *Autoportret sa ženom*, 1529, Beč). U ostalim razdobljima njegova života prevladava grafika, koju u svojim plodnim godinama 1510—18 stavlja u službu cara Maksimilijana (90 drvoreza s carevim predima, 13 ilustracija Theuerdanka, 110 ilustracija Weisskuniga, 60 za trijumfalni pohod). B. je i inače stvorio mnogo grafičkih radova, u kojima meki slikarski ugođaj pobjeđuje plastično-crtački acenat ne isključujući ipak ni dramsku snagu (*Smrt davičeljica*). Od njegovih slikarja na fasadama nije se ništa sačuvalo.

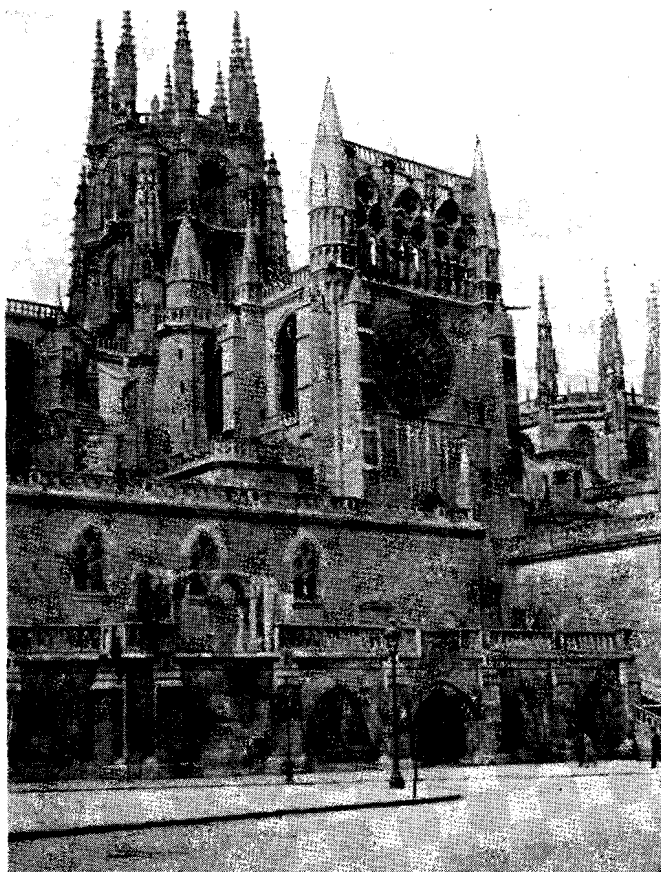
Njegov istoimeni sin (H. B. mlađi, Augsburg 1506—54) većinom se bavio drvorezbarstvom.

LIT.: H. A. Schmid, *Forschungen über H. B.*, München 1888; Isti, *H. B. u Thiem-Beckerovu ALBK* (1911); W. Rupé, *Beiträge zum Werk H. B's*, Leipzig 1912; E. Buchner i A. Feuchtmayer, *Augsburger Kunst der Spätgotik u. Renaissance*, 1928; isp. i rasprave Schestaga, Laschitzera i A. Schulza u Jahrb. Wiener allerh. Kunstsammlungen, sv. I., V., VI., VII. *Turnierbuch B. starijega* izdao je 1854—56 J. v. Hefner, a onaj njegova sina 1911 H. Pallmann.

BURGOS, grad u Španjolskoj, glavni grad istoimene pokrajine. Na lijepoj uzvisini (856 m) gospoduje čitavim središtem pokrajine. Nekad slavan i poznat izvan Španjolske svo-

BURGOS, Vrata sv. Marije na kaštelu

BURGOS, Katedrala

jom trgovinom s Flandrijom i Hanzinim gradovima, u novim se prilikama nije više mogao podići. Ima 43.500 stan. (1939). Sredovječna mu je topografija dobro sačuvana. Najvažniji je spomenik katedrala, koja je od 13. st. zidana gotovo 300 godina. Ima veličanstvenu gotsku fasadu i obilno bogatstvo umjetničkih spomenika. Od velike i slavne stare tvrđave ostala su još neka vrata s utvrdama, od kojih je još dobro sačuvana svečana fasada luka Sv. Marije. U okolini Burgosa nalazi se glasoviti kartuzijanski samostan Miraflores iz 15. st.

Pokrajina Burgos jedna je od šest pokrajina, koje su nekada sačinjavale staro kraljevstvo Kastilije na sjeveroistočnom rubu *mesete* u gornjoj dolini Ebra. Nalazi se na visoravni od 800 m, koja je obrasla šumom. Podneblje nije pogodno, stoga se poljodjelstvo ograničilo na nešto žitarica i povrća. Gustoća stanovništva iznosi samo 25. Pokrajina je 1930 na 14.196 km² brojila 355.299 stan. D. Ž.

Povijest. Ne može se sigurno utvrditi, da je današnji grad u vezi s negdašnjom rimskom naseobinom. B. je nastao od tvrđave, koju je Alfons III. Asturijski 884 podigao, da brani istočnu granicu svoje zemlje. Ime je nastalo jamčno od njemačke riječi Burg (tvrđi grad). Fernan Gonzalez, glasoviti borac protiv Maura, popeo se 930 kao vladnik B-a do časti nezavisnoga grofa; Fernandu, jednom od njegovih nasljednika, uspije u svojoj ruci ujediniti 1037 kraljevsku čast Kastilije i Leóna. B. postade tako glavni grad nove države, ali nađe doskora opasne takmace u Toledu, koji je 1085 otet Maurima, a zatim i u Valladolidu. G. 1560 podignut je novoosnovani Madrid na stepen jedinoga glavnog grada Španjolske; on potisne B. na razinu pokrajinskoga grada to lakše, što je B. pao u nemilost dvora sudjelujući kod ustanka »Comunerosa« protiv Karla V. Ipak postade B. još jednom načas kr. prijestolnicom (kad je Filip V. pobjegao iz Madrida), a u najnovije doba bio je neko vrijeme sjedištem vlade generala Franca.

B. leži na hodočasničkoj cesti, što vodi u Santiago; od 11. st. je sjedište biskupa, 1550 dobiva sveučilište, koje je kasnije prestalo postojati. G. 1494 dobio je velike povlastice u trgovini vunom i u riječnom gospodarstvu, a u 18. st. ponovno je procvata u njemu trgovina. U B. je rođen i pokopan Cid Campeador (v.), španjolski narodni junak; tu

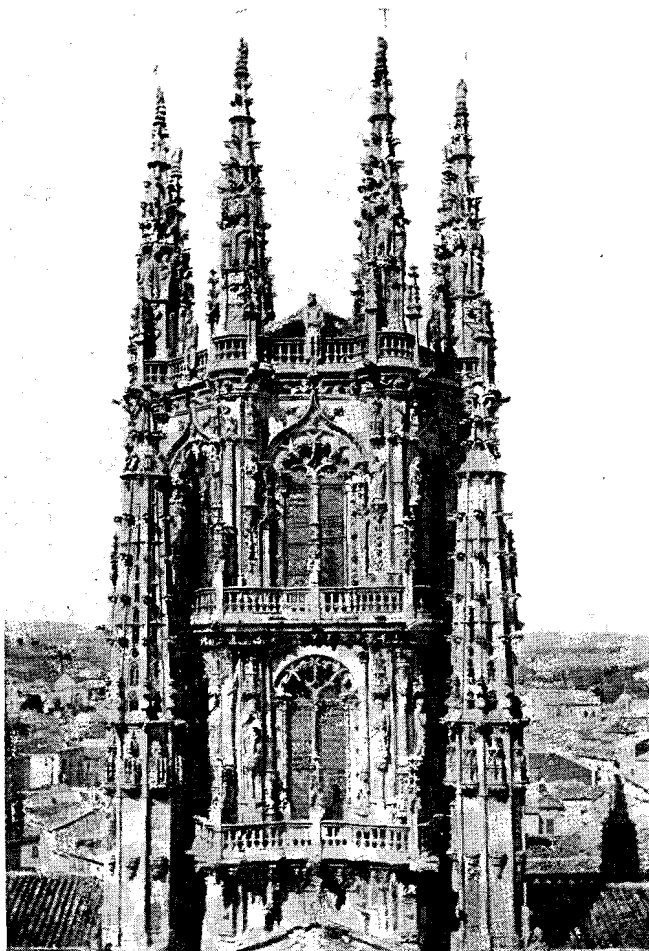
je umro i Filip Lijepi, sin cara Maksimilijana. Od 1808—13 imao je B. znatnu vojničku ulogu u borbama s Francuzima.

LIT.: R. Amador de los Rios, *B.*, Barcelona 1888; V. Balaguér, *En B.*, Madrid 1895; Salvà, *Hist. de la ciudad de B.*, 2 sv., 1914/15; O. Jürgens, *Spanische Städte*, Marburg 1926.

BURGOYNE, I. John, * Sutton Park (Berdffordshire) 1722, † London 1792, engleski general, političar i književnik. Iz vojske je morao istupiti radi dugova. Priljubljen na zagovor svojega tasta lorda Derbyja ponovno u časnički zbor odlikovao se u sedmogodišnjem ratu. U parlamenat je izabran 1761 kao zastupnik Midhursta, a 1768 kao zastupnik Prestona. U ratu protiv američke nezavisnosti osvojio je 1777 najprije Ticonderogu i Fort Edward, ali je 17. X. potučen i zarobljen kod Saratoge. Vrativši se 1778 iz američkoga zarobljeništva u Englesku bio je lišen svih činova osim generalskoga. G. 1782 izabran je u parlamenat kao zastupnik Rockhingama. Poslije toga povukao se iz političkog života te se bavio jedino književnošću. Najznamenitija mu je komedija *The Heiress* (1786). Sabrana su mu djela tiskana 1808 u Londonu pod naslovom *Dramatic and poetical works* u 2 sv.

2. John-Fox Sir, * London 1782, † London 1871, nezakoniti sin prijašnjega, britanski feldmaršal. Sudjelovao je u mnogim osvajačkim pothvatima engleskih vladara, a osobito u Egiptu, Portugalu i Španjolskoj. U krimskom ratu kod opsade Sevastopola opozvan radi neslaganja engleskog vrhovnog zapovjednika lorda Raglana i francuskog vrhovnog zapovjednika Canroberta. Bio je 20 godina vrhovni nadzornik engleskih utvrda. Znamenito mu je vojničko stručnjačko djelo *Military opinions* (1859).

BURGSTALLER, Franjo, * Zagreb 20. I. 1835, † Zagreb 14. XII. 1911, hrvatski pravnik. Pravo je učio u Zagrebu i kasnije u Grazu, gdje je polučio doktorat 1858. Od 1857 u državnoj je službi, u kojoj je proveo 50 godina. G. 1864 postaje javni docent građanskog prava i postupka na pravoslavnoj akademiji u Zagrebu, 1865 izvanredni, a 1867 redoviti profesor predavajući naizmjenice i druge predmete. G. 1872 prelazi u sudstvo, postaje 1882 vijećnikom,

BURGOS, Toranj katedrale

1893 podpredsjednikom, a 1905 upraviteljem stola sedmice. Pravničko društvo, kome je 1887—1905 bio predsjednik, izabralo ga je 1901 začasnim članom, a 1890 dobio je plemstvo s predikatom Remetski. Suradivao je kod izradivanja zakonskih i naredbenih propisa za bivše krajiško područje, kad je ono pripojeno banskoj Hrvatskoj. J. A.

BURGTHEATER, isprva »Theater an der Burg«, do 1918 »Hofburgtheater«, austrijsko, a od 1938 njemačko državno dramsko kazalište u Beču. Burgtheater je osnovao 1776 Josip II. Do 1888 nalazio se u t. zv. Ballhausu, a otada u sadašnjoj zgradi, izvedenoj po nacrtima Sempera i Hasebauera. B. je od svoga postanka vrijedio kao jedna od glavnih njemačkih dramskih pozornica, na kojoj se posvećivala naročita pažnja lijepom njemačkom govoru, tragičnom stilu kao i konverzaciji. Na pozornici B. izvedeni su svi važniji dramski pisci njemački, zatim klasici te moderni svjetski dramatičari. B. je među svoje članove ubrajao gotovo sve najslavnije umjetnike, koji su glumili na njemačkom jeziku. Od njegovih upravitelja najviše su se isticali Dingelstedt, Sonnenthal, Schlenker, Hugo Thimig, Bahr, Wildgans i Herterich. G. 1938 upravljao je njime pisac hrvatskog podrijetla Mirko Jelušić. Sadašnji je upravitelj Lothar Mühel. Reprezentativni ansambel istaknutih članova B-a gostovao je u Zagrebu dva puta 1928 prikazujući djela Goethea, Hebbela, Lessinga i Schönherrera.

LIT.: R. Lothar, *Das Wiener B.*, 1899; H. Bahr, *Burgtheater*, 1920; S. Loewy, *Das B. im Wandel der Zeiten*, 1926; H. Kindermann, *Das B.*, 1939.

BURGUNDAC → Vinova loza.

BURGUNDI (Burgundioni), germansko pleme, srodno Vandalima, vjerojatno skandinavskog podrijetla. Ako je to naslućivanje opravdano, onda je i skandinavsko tumačenje toga imena (»djeca vjetra«) vjerojatnije od njemačkoga, koje ga dovodi u vezu s riječju »Burg«. Čini se, da nas *Borgundholm*, negdašnje ime otoka Bornholma, upućuje na negdašnju naseobinu B-â. Burgundi, koji su oko 200 godina stanovali u sjeveroistočnoj Njemačkoj, potisnuli su u 3. st. na jugozapad Gepidi. Kad su B. krenuli u rimsko područje, odbije ih 277 car Probo; sad su se nastanili kod Wormsa i Speyera, ali im ni s Alanima i Vandalima nije uspjelo prijeći Rajnu (407). Kad su 437 pokušali provaliti u Belgiju, zapriječi im to rimski vojskovođa Aecije. Kako im je u isto doba zaprijetila opasnost od Huna, a Gondikar, njihov kralj, pao u toj borbi (sve su ove zgode i nezgode opjevane u epu o Nibelungima), bili su B. sretni, kad su se 443 mogli kao rimski saveznici naseliti u kraju Sapaudia. Oдавle su postepeno proširivali granice svoga područja (→ Burgundija), jer su se pokazivali odani Rimljanima, a nastojali uspostaviti što srdačnije veze i s romano-keltskim starincima. Prijašnje načelo o suvlasništvu i jednakosti, na kom su isprva izgradili dobre odnose s ovima, izmijenio je, istina, kralj Gundobald (474—516) u korist B-â. Među kraljevima B-a, koje ne možemo smatrati apsolutnim vlastodršcima, zauzima taj vladar najodličnije mjesto; zavladao je zemljom, tek pošto je ubio braću, no odlikovao se vjerskom snošljivošću, a imao je smisla i za pravovjetni rad. G. 501 izda za B-e i Romano-kelte zbirku zakona *Lex Burgundionum*, koji, osobito u prosuđivanju krvnih prekršaja, pokazuje znatan napredak prema drugim starogermskim pučkim pravima; s obzirom na zakonodavca zove se i dandanas »loi Gombette«, a i sam narod B-a volio se tada nazivati Gundbadinzima. Iako je Sigebert, G-ov sin, poslije očeve smrti 518 prešao s arijanske na katoličku vjeru (na to su ga prisilile prilike, jer je 80.000 arijanskih B. bilo okruženo barem deseterostrukim brojem katoličkog pučanstva), pa iako su obje vladalačke kuće bile u rodu po tazbini, sve to nije moglo spriječiti bezobzirni osvajalački duh franačkih kraljeva, da 534 na vječna vremena ne ukinu samostalnu državu B-â. Ipak je u njenom dotadašnjem području još dugo živjela neka posebna romano-burgundska narodna svijest, a i ime današnje Burgundije sačuvalo je na Burgunde trajnu uspomenu.

LIT.: Derichsweiler, *Geschichte der Burgunden*, München 1863; A. Jahn, *Geschichte der Burgundionen*, 2 sv., Halle 1874; Boretius, *Über Gesetz und Geschichte der B.* (Hist. Ztschr., XXI.); L. Schmidt, *Geschichte der deutschen Stämme*, 2 sv., Berlin 1910—18; H. v. Schubert, *Die Anfänge des Christentums bei den B.*, I., Heidelberg 1911.

BURGUNDIJA (franc. Bourgogne), povijesna pokrajina u istočnoj Francuskoj; dijeli se na Nisku B. na SI i Visoku B. na JZ. Danas je B. upravno podijeljena među više dèpartemenata: cijeli dèpartementi Ain i Saône et Loire, gotovo cijeli dèpartement la Côte d'Or i dijelovi dèpartemenata l'Aube, l'Yonne i la Haute Marne. B. ne čini geografsku

cjelinu. Osim nizine oko rijeke Saône (Bresse, Dijonnais i Dombes) zahvata susjedne brdske krajeve na istoku (Jura) i na zapadu. Niska B. prelazi u sliv rijeke Seine. Položaj B-e neobično je važan, jer je u njoj ključ prometnih veza između dolina Seine, Loire, Rhône i Rajne (Burgundska vrata). Značaj starih kolnih putova, koji su spajali ove doline, pojačali su plovni kanali, a poslije važne želj. pruge.

B. ima kontinentsku klimu s hladnim zimama, a suhim i toplim ljetima. To je ratarski kraj malih posjeda, na kojima se uzgaja kukuruz, različna žita, povrće, voće, a osobito su poznati vinogradi. Glavni vinogradarski kraj se proteže po niskim brežuljcima, koji prate desnu obalu rijeke Saône, a izgrađeni su od jurskih naslaga (Côte d'Or i Charolais) i paleozojskih stijena (Baujolaia).

Na S su središta vinogradarskog kraja Dijon, glavni grad B-e, i Beaune. Podnožjem vinorodnih brda Côte d'Or i Charolais nanizala su se bez prekida lijepa sela i mali gradići vrlo prijatnog i slikovitog izgleda. I na padinama i podnožju Baujolaia su nepregledni vinogradi s glavnim tržištem u Mâconu. I u Niskoj je B-i razvijeno vinogradarstvo, ali i po količini i kakvoći zaostaje za vinima Visoke B., osobito onima, koja se dobivaju na stranama pitome planine Côte d'Or (636 m). Svako selo ima svoje specijalitete u vinima, koja nose i posebna imena. Na zapadnim padinama gorja Charolais bogata su ležišta uglja, u kojima je čuveni veleobrtni grad le Creusot.

Nadaleko su poznate vesele svečanosti i stari burgundski običaji o glavnim radovima pri obradi vinograda i pripremanju vina. Kao što je B. ugodan i slikovit kraj, tako su i njeni stanovnici poznati po svojoj živahnosti i osobitom smislu za šalu i zabavu. J. R.-ć.

Povijest. Područje, koje se od dolaska Burgundâ (v.) prozvalo B., bilo je kroz stoljeća izloženo mnogobrojnim promjenama. Već je u starije kameno doba bilo naseljeno, pa je po nalazima u Solutrèu dobilo ime i jedno razdoblje toga doba; gustoća je stanovništva još više porasla u mlade kameno doba. U doba bronce ističe se Alezija kao vjersko središte, a u La-Tènskoj epohi postaje Bibrakt glavno utvrđeno mjesto. Kad je svebski kralj Ariovist ugrozio keltska plemena Heduanaca, Sekvanaca, Lingona i Mandubijaca, koji su tu živjeli, Cezar im je 58 pr. Kr. došao u pomoć i pobjedom kod Alezije 52 pr. Kr. podložio cijelu zemlju rimskoj vlasti; ona je većim dijelom pripojena Galiji Lugdunskoj, a manjim Sekvanškoj. Kasnije je u znatnoj mjeri sudjelovala u borbama carskih pretendenta, a u Augustodunu (dotada Bibrakt, danas Autun) razvila se živa duhovna djelatnost, pa se i kršćanstvo brzo raširilo zaslugom vjerovjesnika s istoka.

Burgundima, koje je svladao Aecije, dopušteno je 443, da se kao rimski saveznici nasele u dijelu B-e, zvanom Sapaudija, ali su 456 prešli i na desnu obalu Rhône i 470 zauzeli gradove Lyon i Vienne. Njihovo prvo kraljevstvo postizava vrhunac za vladavine kralja Gundobalda (474 do 516). Popis burgundijskih biskupa iz početka 6. st. obuhvaća prostrano područje od njemačkog dijela Švicarske do Avignona.

Pošto je B. pala 532 pod Franke, ograničilo se ime B. uglavnom na dolinu Saône, u kojoj je bio i tadašnji glavni grad Chalons; u 7. st. naprotiv obuhvatilo je i dijelove Lotaringije (Toul, Bar), pa čak Pariz i Orléans. U doba Merovejića pripadala je B. u upravnom pogledu (od 593) ponajviše austrazijskoj polovini države, a Pipin od Herstala oduzeo joj je 687 dotadašnju samostalnost. Ugovorom u Verdunu 843 podijeljena je B. u dva dijela: područje, koje se poglavito nalazilo istočno od Saône i Rhône, dopadne cara Lothara, a ostalo Karla Čelavoga, vladara zapadne države. Ta je podjela postala sudbonosna za daljnu povijest B.

Kad je 875 izumrla Lotharova loza, njezino se područje i opet podijelilo u dva dijela: »cisjurskome« B-om, koja se uglavnom prostirala uz doline Saône i Rhône, zavladao je 879 šurjak Karla Čelavoga, grof Boso od Vienne, kao »kralj Provence«, a u »transjurskoj« ili visokoj B., koja je zahvatila i »slobodnu grofoviju B.« (→ Franche-Comté), nosio je kraljevski naslov Welf Rudolf od Auxerre. Sudjelovanje tih država u borbi za Italiju 933, u koju su se one već u početku umiješale, potaklo je uzurpatora Huga od Arlesa, koji je 923 zavladao Provencom, da područje jugoistočne Francuske odstupa Rudolfu II. od Transjuranije. Obje su države tvorile otada jedinstvenu kraljevinu Arlat, koja je došla po imenu 1034 pod vlast njemačkoga kralja,

ali su u njoj zapravo odlučivali mjesni dinasti. Dijelove ove »druge kraljevine B-e«, koji danas pripadaju Švicarskoj, nazivali su katkad i »malom B-om«.

U zapadnom dijelu, kojim je od 843 upravljao grof Guérin od Mâcona, nazivan katkad i vojvoda, odlučno je zastupao prava zapadnofranačkih kraljeva brat Bosov grof Richard od Autuna. To područje, koje se sada prvi put javlja kao posebna »vojvodina B.«, Richard († 921) je s uspjehom branio i od provala Normana. Tamošnja je vlast prešla kasnije na vojvode od Francije, koji su bili u svojti s Autunima kao i s »nadgrofom« Gilbertom († 956), koji je neko vrijeme vladao B-om. Pošto su Kapetovići dobili 987 i čast francuskih kraljeva, vojvodina B. bila je 1002—32 sastavni dio francuske kraljevske domene.

Kralj Henrik odstupi vojvodinu B-u 1032 mlađem bratu Robertu; tako postane ona posebno vlasništvo kapetovičke sekundogeniture. Ti su Kapetovići bili mnogo zauzeti vanjskim pothvatima, osobito križarskim vojnama, koje su im na neko vrijeme donijele naslove »solunskog cara«, »morejskoga kneza« i sl. Unatoč tome pridonijeli su mnogo unutrašnjem uređenju i vjerskom životu svoje zemlje; u to doba počinje u Beauneu zasjedati »staleški sabor« (jours généraux) kao preteča kasnijega parlamenta u Dijonu, tadašnjem glavnom gradu.

Pošto je mladi vojvoda Filip od Rouvresa umro 1361 bez potomka, vojvodina B. pripadne francuskom kralju Ivanu Dobrom, koji je 1363 preda svome sinu Filipu; tako je u B-i došla ponovno do vlasti francuska sekundogenitura (kuća Valois). Za francusko-engleskih borba postala je ta burgundijska kuća Valois nadmoćan takmac samih francuskih kraljeva, a Dijon je tada bio najznatniji grad u Francuskoj. Povrh toga je flandrijska ženidba Filipa Smjelog († 1404) položila 1369 temelj evropskom značenju burgundijskih vojvoda; to se značenje učvrstilo daljim nizozemskim tečevinama Ivana Neustrašivoga († 1419) pa kulturnim radom Filipa Dobroga († 1467). Vojvoda Karlo Smjeli namjeravao je osnovati i formalno neovisnu kraljevinu B-u, ali je u borbi sa Švicarcima izgubio 1477 kod Murtena i bitku i život. Premda je nizozemsko nasljedstvo ostalo u posjedu Karlove baštinice Marije i njezinih habsburških potomaka, ipak su Švicarci i francuski kraljevi podijelili njihovo staro porodično područje. Francuski su kraljevi morali doduše već 1493 odstupiti Marijinu udovcu Maksimilijanu I. pokrajinu Franche-Comté, koja je od 1330 bila s malim prekidima sjedinjena s vojvodinom B-om, pa je ostala do 1674 u sklopu njemačkoga Reicha. Vojvodinom B-om upravljali su otada guverneri, koji su od 1621 do velike revolucije pripadali kneževskoj kući Condé, ali su 1682 naslov vojvode kraljevi opet dali pripadnicima vlastite porodice.

Kao pogranična zemlja, koja je obilovala prometnim čvorovima kao i vunom, žitom i vinom, B. je oduvijek bila u živom dodiru s njemačkim i talijanskim susjedima. Ona je postigla općenito značenje u kulturnoj povijesti srednjega vijeka (postanak samostana Clunya oko 910, prvi samostani cistercita 1099 i d., crkvene građevine i kiparstvo u 12. st.) kao i u doba vojvoda Valois, kada je u njoj procvatela dvorska kultura i umjetnost.

LIT.: K. Binding, *Das burgundisch-romanische Königreich von 444—532*, Leipzig 1868; G. Hüffer, *Das Verhältnis B-s zum Reich*, Paderborn 1874; Blümcke, *B. unter Rudolf III.*, Greifswald 1869; E. Petit, *Histoire des ducs de Bourgogne de la dynastie Capétienne*, 10 sv., Dijon 1885—1909; Trog, *Rudolf I. und II. von Hochburgund*, Basel 1887; M. Prou, *Bourgogne*, Grande Encyclopédie, VII., Ženeva—Pariz 1910; O. Cartellieri, *Geschichte der Herzöge von Burgund*, sv. 1., 1910; Isti, *Beiträge zur Geschichte der Herzöge von B.*, 1912—14; Isti, *Am Hofe der Herzöge von B.*, 1925; Percy Allen, *Burgundy*, London 1912; J. Balloude, *Les états de B.*, Pariz 1922; Chaume, *Les origines du duché de B.*, 3 sv., Pariz 1925—27; H. Drouot i J. Calmette, *Histoire de B.*, Pariz 1927; Perrault-Debot, *L'art en B.*, 1894; M. Bouchard, *De l'humanisme à l'encyclopédie, L'esprit public en B.*, Pariz 1930.

Središta burgundske (burginjonske) kulture bila su u 16. stoljeću dolina Saône i Charolaise; u 17. i 18. stoljeću visoravni Langresa i Côte d'Or; napokon u 19. stoljeću različni predjeli Mâconnaisa i Bressea. Svim razdobljima gospodari stari vojvodski grad Dijon. Rasa duguje Dijonu duhovitost i epikurovsku živahnost svoga govora. A da ne zalazimo u srednji vijek, spomenut ćemo, da je prije 17. st. burginjonska proizvodnja bitno klasična, ali unosi svoj dio u narodni duh.

B. živo sudjeluje u renesansi. Pontus de Tyard je skopljaio cvijet inteligencije na svojim dvorovima po Mâconnaisu. Među posjetiocima toga uglednoga društva, u kojem je kultura umjetnosti za razonodu ublaživala ozbiljnost

najviših znanosti, nalazimo Guillaumea des Autelsa, Salomona Clergueta, Philippa Roberta, Etienna Tabourota. U vrijeme početaka Pontus de Tyarda latinski su pjesnici prevladali u B., ali se nalazilo mnogo i francuskih. Najprije stariji: Almaque Papillon, prijatelj Marotov, i Bonaventure des Périers. Njihov se broj povećava, što stoljeće dalje odmiče. Dolaze tada Antoine de Moulin, Bonaventure du Tronchet, Jean Le Fèvre, Jean Martin, Claude Turrin, Jean i Claude Paradin, Philibert Bugnyon, Claude de Pontoux, Philibert Guide, Philibert Bretin i toliko drugih... Doprinos 17. st. je drugačiji. Sve dotada opaža se težnja prema čistoj francuskoj umjetnosti, u kojoj obrazovanje zauzima veliko mjesto; tada ulaze narječja; pokrajinski duh se budi, upoznaje sam sebe. Književnost, potekla iz rodne grude, slavi dobre strane svoje rase. U srednjem vijeku burginjonski je govor spadao među četiri glavna narječja jezika d'oïl. Nadomješten malo pomalo jezikom lle de Francea raspada se u više narječja; od kojih je najpoznatije ono, koje se govori u Côte d'Or i koje je imalo darovitih pjesnika: Chaingenaia, legendarnog vinogradara, Pierre Dumaya, koji je djelomično preveo Enejidu; Aimé Pirona, pjesnika seoskoga života, i Bernarda de la Monnoyea, čije djelo *Noëls* zabavlja još i danas burginjonska sijela. U toj sretnoj B. postojala je srdačna duhovitost, snažan, odličan i zdrav duh, primitivno veselo puno topline i plemenštine, provincijalna sloboda, bratstvo i duh dobroga vina. Kondejci su podržavali ovu sreću i te pjesme. To je bilo zlatno doba lokalne poezije. Nikada više kasnije nije B. upoznala takvu sreću. Iza Monnoyea i Pirona lirika je slabila i skoro nestala.

Burginjonsko 18. st. obiluje seoskim pjesmama i jednostavnim napjevima. U tom prozaičnom stoljeću djela Alexisa Pirona ne duguju ništa sredini, a ako on i crta rasu, to čini zato, da joj se veselo naruga. S Alexisom Pironom gasi se stara burginjonska književnost. Uzalud će se navoditi imena Senecé, Cocquard, Bret, Bonnard, Joseph Galleton i Cazotte.

19. stoljeće dalo je svoj obol u pjesnicima. Jedan od njih gospodari čitavom francuskom poezijom, i B. se njim s pravom ponosi: Alphonse de Lamartine (v.). Slijedili su njegov primjer i drugi, ali je glas njegovih nasljedovatelja slab prema prekrasnim akcentima njegova snažnog lirizma. Među tim skromnim pjesnicima, kojih je iskrenost imala svoj čas slave, jesu: najprije krojačica rublja Antoinette Quarré, koja je dirala osjetljive duše; zatim Louis Goujon; Joseph Boulmier; Hippolyte Buffenoir, pjesnik, romanopisac i historičar; Simon Gauthey, pjesnik loze.

Bresse, mala pokrajina bogate B., dala je najboljega pjesnika rodne grude: Gabriela Vicairea. Taj je duhoviti pisac digao ganutljiv i trajan spomenik svome kraju, *Emaux bressans*, izbor seoskih pjesama, u kojima je opisao Bresse, njene običaje i navade, u kojima slavi njezine stanovnike, momke veseljake i lukave djevojke. P. Cl.

BURGUNDSKA VINA → VINO.

BURGUNDSKA VRATA (Porte de Bourgogne), nizak (350 m) i uzak (30 km) prolaz između Vozeza na S i Jure na J, kojim protječe Bourbeuse, pritok rijeke Allaine, na koju se nadovezuje kanal Rajna—Saône. U ovom prolazu vlada oštra i promjenljiva klima s jakim vjetrovima. B. v. su sigurno jedan od najvažnijih prolaza u Evropi, kroz koji vode stari i važni putovi iz sjeveroistočne u jugozapadnu Evropu. Kroz B. v. su prošle velike skupine naroda u vrijeme seoba kao i moćne osvajačke vojske. Tu su bile velike bitke (između Cezara i Ariovista, između Francuza i Nijemaca 1870 i dr.), a Belfort, glavno mjesto prolaza, i danas je jedna od najmoćnijih evropskih utvrda. J. R.-é.

BURI, Boers ili Boors (čit. Bur, nizoz. Boer »seljak«). Prvi nizozemski naseljenici iskricali su se na rtu Dobre Nade 1652. Pošto je Luj XIV. ukinuo u Francuskoj nantski edikt 1685, pridošli su u taj kraj francuski Hugeni, a neovisno od toga i njemački naseljenici. No jedni i drugi brzo su se pretopili u Nizozemce. Francuski i njemački priliv ostavio je međutim tragova u jeziku Bura, koji se danas zove *Afrikaans*. On je bio ustaljen već polovicom 18. st., a u poredbi sa suvremenim nizozemskim jezikom predstavlja arhaičan dijalekt, kakav se u nizozemskoj govoru u 18. st.

Naseljenici su se bavili najviše stočarstvom, pa su, trebajući velike količine zemlje, nastojali već od početka 18. st. zatvoriti zemlju protiv novih useljenika, premda su s druge strane bili u manjini prema urođenicima, osobito

prema plemenu Bantu, koje je rastom snažnije od Bušmana i Hotentota, s kojima su neprestano vodili borbe. G. 1795 zbacili su farmeri istočnih okruga nizozemsko gospodstvo i proglasili republiku. Tada je brojčano stanje bilo 16.000 naseljenika Evropljana i 17.000 robova.

U doba napoleonskih ratova Englezi su zaposjeli Kap (1806). To je zaposjednuće potvrđeno mirovnim ugovorom 1814. Nizozemska je naprotiv dobila odštetu od 6 milijuna funti. G. 1845 Englezi podvrgoše pod svoju vlast Natal, gdje su se neki Buri početkom 19. st. bili naselili, jer se nisu slagali s engleskom politikom prema urođenicima. Vel. Britanija priznala je nezavisnost burskog Transvaala 1845, a 1852 Oranije. No burski stočarski život doživio je snažan potres, kada su 1867 otkriveni nalazi dijamanta kraj rijeke Oranije i 1886 nalazi zlata u Witwatersrandu, pa su u zemlju počeli dolaziti brojni radnici kopači, većinom Englezi, Nijemci i Francuzi, koje su Buri nazivali *uitlanders*. Premda su ovi doskora u Transvaalu tvorili veliku većinu prema Burima (80.000 : 20.000), nisu dobili nikakva udjela u političkom životu. Bursko-engleski odnosi bili su napeti i zato, jer je Engleska htjela doći u posjed zlatnih nalazišta. Namjesnik Kapske kolonije Cecil Rhodes potakao je oružani prepad protiv Johannesburga (29. XII. 1895), koji nije uspio, pa je Rhodes morao odstupiti. Kada pregovori između novoga namjesnika Milnera i predsjednika Transvaala Krügera nisu uspjeli, Krüger uputi u Kap 9. X. 1899 ultimatum tražeći obustavu pojačanja engleskih posada. Tako je započeo *bursko-engleski rat*, koji je trajao tri godine.

U prvom razdoblju Buri, kojima su na čelu bili Joubert i Cronje, imali su prednost u vojnim operacijama, tako da je britanska vlada bila prisiljena poslati u južnu Afriku vojsku od tri divizije pod zapovjedništvom generala Sir Redvers Bullera. Burske su se nade u intervenciju evropskih vlasti međutim izjalovile. Ali britanske nedaće nisu ni tada prestale, a gubitci su bili razmjerno znatni. Pokušaj Bullera, da oslobodi Ladysmith, koji je opsjedao Botha (v.), svršio je s neuspjehom, a kada je sam Buller savjetovao britanskoj vladi, da se preda, što je ova odbila, bude skinut, a vrhovnim zapovjednikom imenovan feldmaršal lord Roberts s poglavarom glavnog stožera generalmajorom lordom Kitchenerom. Još prije toga odlučila je britanska vlada pojačati ekspedicijski zbor na šest divizija. Kitcheneru je tada pošlo za rukom prisiliti na preaju 4000 Bura pod Cronjeom kod Paardeberga 27. II. 1900, a 27. II. konačno je oslobođen i Ladysmith. Dne 13. III. uđe Roberts u Bloemfontein, 31. V. u Johannesburg i 5. VI. u Pretoriju. Ipak je još dvije godine trajao žestok guerilski rat. U listopadu 1900 napustio je predsjednik Krüger Afriku i otputovao u Evropu, da poduzme diplomatsku akciju. Zapovjedništvo nad engleskom vojskom tada preuzima Kitchener. Buri su međutim smionom akcijom, koju je vodio De Wet, prenijeli četovanje i u samu Kapsku koloniju, pa je Kitchener morao zatražiti pojačanje. Dok su se pokušavali voditi pregovori o miru, Kitchener je sustavnom gradnjom malih karaula (blockhouse) uspješno suzbijao četovanje. Ipak je slijedeće godine još uvijek bilo u borbi 25.000 Bura. Konačno 23. III. 1902 dođe predstavnici burske vlade na pregovore u Pretoriju, koji završise mirovnim ugovorom (31. V.). Buri se odrekoše samostalnosti, dobiše obećanje samouprave, a do uvođenja ove odgođeno je uređenje urođeničkog pitanja, sva djela u vezi s ratom predana su zaboravu i burski jezik u sudstvu i školstvu izjednačen s engleskim. Konačni oblik dobile su četiri južnoafričke kolonije ustavom od 31. V. 1910, kojim je osnovan dominion Južnoafrička unija (v.), kojoj je prvi ministar predsjednik bio Botha.

BURI, Max Alfred, * Burgdorf (kanton Bern) 24. VII. 1868, † Interlaken 21. V. 1915, švicarski slikar. Učio je u Baselu, Münchenu i Parizu (Académie Julian), pa opet u Münchenu kod Alberta von Kellera. Vrativši se 1898 u domovinu živio je i djelovao do svoje smrti u Brienzu. Odlučeno je za nj bilo prijateljstvo s F. Hodlerom, ali se s uspjehom znao osloboditi Hodlerove simbolike i stiliziranosti prikazujući na svojim slikama izvanredno seljačke tipove svog zavičaja, dostižući gdjekad s formalne strane veličinu Leiblova. Prve svoje znatne uspjehe postigao je svojim najpoznatijim slikama *Die Dorfpolitiker* (Basel) i *Nach einem Begräbnis in Brienz* (Bern). Posljednja njegova djela, među kojima se ističu osobito krajolici, nalaze se najvećim dijelom u švicarskim privatnim zbirkama.

LIT.: H. Graber, *M. B.* (s autobiografijom), Basel 1916; J. Vidmer, *M. B.*, Zürich 1919.

BURIAN, 1. Emil, * 1871, † 1926, češki bariton, brat tenora Karla. Pjevao je s najvećim uspjesima Ukletog Holandeza, Figara, Evgenija Onjegina, Don Giovannija i t. d. G. 1899—1902 bio je član zagrebačke opere, a kasnije se proslavio po čitavom svijetu. S. B.

2. Emil František, * Plzenj 4. VI. 1904, češki skladatelj, režiser i kazališni teoretičar, osnivač modernog češkog kazališta, koje B. označuje kraticom D34 (Divadlo g. 1934), i svake joj godine mijenja brojnu oznaku (D35, D36 ...), da naglasi kako njegovo kazalište ide usporedno s vremenom. To je kazalište počelo u praškom »Mozarteumu« 1934 davati predstave na nov način, različit od klasične pozornice. B. nastoji, da stvori kolektivno kazalište, koje treba da bude vlasništvo svih, koji ga stvaraju, počevši od pjesnika, glumca i režisera do tehničkoga osoblja, oslobođeno od mecenata i impresarija. Ono treba biti i sintetičko, gdje svi zajedno, pisac, režiser, glumac, slikar, arhitekt, fotograf, glazbenik čine cjelinu, koja stvara život na pozornici. Dužnost mu je zatrpiti i »provaliju između gledaoca i glumca« iznoseći na pozornicu, kadgod je potrebno, simultanu igru i koristeći se svim sredstvima moderne kazališne tehnike. Čovjek i život predmet su ovog kazališta, koje ne želi stajati izvan života. Na repertoaru kazališta nalaze se djela suvremenih autora, starih klasika, čeških dramatičara 19. i 20. st., sve udešeno za današnje vrijeme i za Burianovo shvaćanje kazališnog rada. Burianovo kazalište pripada svakako među najzanimljivija umjetnička stvaranja suvremenog češkog kazališta. Uvodi u dramu t. zv. »voice bande«, govoreni zbor. Njegova opera *Maryša* davana je 1940 u Brnu.

LIT.: E. F. Burian, *Zamette jeviště*, Prag 1936.

Lj. J.-e.

3. Karel, * 1870, † 1924, ugledni češki tenor. Učio je u F. Pivode u Pragu. Prvi je put nastupio u Brnu 1891. Kasnije je nastupao kao operni pjevač u Revalu, Kölnu, Hannoveru, Hamburgu, Dresdenu (od 1898 do 1911), u Beču i Budimpešti; kao gost pjevao je i u Metropolitan-Operi u New Yorku i u Bayreuthu, gdje je pjevao ulogu Parsifala. B. S.

4. Vlasta, * Liberec 17. III. 1891, češki komičar, istakao se u kazalištu i filmu. Njegovo praško »Burianovo kazalište« daje kazališne predstave, komedije i lakrdije, pisane ili preradene s namjerom, da Burianova karakterna komika dođe što više do izražaja. Bez prave težnje za umjetničkim doživljajem svrha je njegova kazališta, da publiku razveseli i da se kroz smijeh izruguje manama čovjeka i društva. Takvi su i njegovi filmovi. Svojim živim temperamentom i glumačkim talentom osvaja i zanosi publiku. Lj. J.-e.

BURIAN, Stjepan, barun, zatim grof (od 1918), * Stupava kod Bratislave 15. I. 1851, † Beč 20. X. 1922, austro-ugarski diplomat. Najprije u konzularnoj, a zatim u diplomatskoj službi. G. 1882—86 generalni konzul u Moskvi, 1887—95 poslanik u Sofiji, 1895—1903 u Ateni. Otada do 12. II. 1912 zajednički austro-ugarski ministar financija kao nasljednik Benjamina Kállaya. U lipnju 1913 ugarski ministar *a latere* u Beču, 13. I. 1915 naslijedi Berchtolda kao ministar vanjskih posala. Izveo je znatne promjene u upravi Bosne (v.), koju je vodio kao ministar financija. Pregovori s Italijom (1915) prije njezina stupanja u rat nijesu doveli do uspjeha. Potkraj 1916 zagovarao je kod njemačke vlade, da se učini prijedlog za mir ističući potrebu teritorijalne cjelovitosti Austro-Ugarske i jačanja njezina položaja na Jadranu. Neograničen podmornički rat smatrao je velikom opasnošću. Odstupi 21. XII. 1916, a zamijeni ga grof Czernin (v.), 8. II. 1917 ponovno zajednički ministar financija, a od 16. IV. 1918 do sloma Austro-Ugarske ponovno ministar vanjskih posala. Čak i potkraj rata odlučno je radio za održanje dinastije i Austro-Ugarske usprkos njezinom očajnom stanju.

BIBL.: *Drei Jahre aus meiner Amtsführung im Kriege*, Berlin 1923.

LIT.: v. Musulin, *Das Haus am Ballplatz*, München 1924; A. F. Pribram, *Austrian foreign policy 1908—1918*, London 1923; L. Bittner, A. F. Pribram, H. Srbik, H. Uebersberger, *Österreich-Ungarns Aussenpolitik von der bosnischen Krise 1908 bis zum Kriegsausbruch 1914*, Beč-Leipzig 1930.

J. N.

BURIDAN, Jean (Joannes Buridanus), * Bethune oko 1300, † Pariz iza 1358, francuski filozof, učenik W. Occama, naučavao je na pariskom sveučilištu. Poznat je kao pisac logike (*Compendium logicae*) i kao komentator Aristotelovih spisa. Ime mu se napose spominje u vezi s dokazom protiv determinizma, poznatim pod imenom *Buridanova magarca*, što stojeći jednako daleko od dva jednaka snopa sijena mora uginuti od gladi, jer se, kako ga oba jednako privlače, ne može odlučiti ni za jedan. U Buridanovim spi-

sima nema toga primjera. B-u se pripisuje i t. zv. *magareći most* (pons asinorum), t. j. naputak za brzo iznalaženje posrednog pojma kod zaključivanja (silogizma); tim se imenom onda označuje i pomoćno sredstvo, kojim se učenicima olakšava mišljenje i uopće se ušteduje naprezanje intelektualnih funkcija. M. P-s.

BURJATI (Burjeti), narod mongolske pripadnosti u južnom Sibiru, prije Transbajkalje i gub. Irkutsk, danas Burjatsko-mongolska republika. Žive u područjima oko rijeke: istočno od Silke i Arguna, južno do Onona i Kosogola, zapadno do Oke, sjeverno do gornje Lene. Usto ih se nalazi u krajevima oko Amura do u Tibet. Potječu navodno od Kalka-Mongola; došli su iz sjeverne Mongolije, odakle su bili potisnuti u 13. st.; u 17. st. pokoriše ih Rusi. Danas ih je oko 400.000. Pripadaju mongolskoj rasi, jezik je istočnomongolski ogranak. Postoje tri grupe: irkutski B., istočnobajkalski B. i Barku (Barguti). Svaka se sastoji od plemena, rodova i bratstava, koja po svom ustrojstvu nalice patrijarhalnoj zadrugi. Paze na krvno srodstvo i eksogamiju. Žena se kupuje; do poligamije dolazi onda, kad je prva žena nerotkinja. B. su nomadski stočari, lutaju sa stadima konja, ovaca i koza od proljeća do jeseni stepom. Stanuju u jurti, dok su B. na obali rijeke Selenga i na Bajkalskom jezeru sjedilačka plemena, te se bave nešto kulturom bilja, a stanuju u drvenim kućama po ruskom uzoru. B. na sjeveru bave se naprotiv lovom i bliže su kulturi sjevernih sibirskih naroda. Odjeća B. je na mongolsku, a hrane se mesom i mliječnim proizvodima. Dobri su kovači i tkalci. Kod B. na sjeveru ima još tragova šamanizma, dok su B. danas lamaisti, s glavnim svetištem u Kosogolu. Društveno je ustrojstvo komplicirano.

LIT.: Castrén, *Versuch einer burjätischen Sprachlehre*, 1857; Isti, *Ethnol. Vorlesungen über die altaischen Völker*, 1857; Labbé, *Chez les lamas de Sibérie*, 1909; Byhan, *Nord- u. Mittel- u. Westasien*, u *Busehanovoj Illustrierte Völkerkunde*, sv. II., 1., 1923; Verneau, *L'Homme*, 1931.

BURJATSKO-MONGOLSKA REPUBLIKA u ruskoj Aziji, na jugoistočnoj strani Bajkalskog jezera, 387.500 km² i 576.400 stan., dakle malo 1,3 na km². Prostire se na jugoistok do Jablon-gorja. Burjati su mongolsko pleme, većim dijelom nomadi. Klima im je skroz kontinentska s ljutom zimom i žarkim ljetom. Sibirska željeznica ide do Bajkalskoga jezera, mimo glavnoga grada Vrhnje Udinskoga (Ulan Ude) preko Jablona. Nešto na jug leži Kjahta, grad znamenit radi uvoza kitajskoga čaja. M. Š.

BURKE, 1. Edmund, * Dublin 12. I. 1729, † Beaconsfield 9. VII. 1797, engleski državnik i jedan od najkarakterističnijih engleskih političkih mislilaca. Majka mu je bila katolikinja, a otac protestant, odvjetnik, koji je želio, da ga i sin naslijedi u struci. Međutim mladi B. nije tako mislio, već se nakon pravnih nauka u Dublinu dade u Londonu na proučavanje filozofije. Posljedica toga bile su njegove prve dvije radnje, *Philosophical inquiry into the origin of our ideas of the sublime and beautiful* (1756), koja je imala utjecaja na estetsku školu u Njemačkoj (Lessing), i *Vindication of natural society* (1756), u

EDMUND BURKE

kojoj je, imitirajući uzvišeni stil Bolingbrokea, ismijao njegove ideje o »prirodnoj vjeri«. Ovakav se rad nije svidio njegovu ocu, koji uskrađuje sinu dalju potporu, tako da se mora izdržavati publicističkim radom do 1759, dok ne postane tajnikom W. G. Hamiltona, visokoga drž. činovnika u Irskoj. U to je vrijeme B. počeo s izdavanjem godišnjaka *Annual Register* (1759—1788), u kojem je pratio sve političke događaje u Engleskoj i u svijetu. Za boravka u Irskoj uvidio je veliku pokvarenost i nemar tamošnje engl. uprave, pa je poslije uvijek tražio, da se to ukloni. U politički život ulazi 1765, kad je postao tajnik lorda Rockinghama, jednog od vođa whigovaca. Tada je postao članom parlamenta i bio to bez prekida gotovo do potkraj života ističući se govorničkim darom. U dva navrata zauzimao je i manja mjesta u vladi, ali je inače bio stalno u opoziciji. Povod njegovim djelima uvijek su bili stvarni događaji, koje je on kušao postaviti u općeniti načelni okvir. Prvi su mu

radovi bili o domaćoj politici; među njima se ističe *Thoughts on the causes of the present discontents* (1770), u kome razvija misli o engleskom ustavu ističući važnost parlamenta, upozorujući na opasnost uplitanja kralja u politički život i protivući se namjeravanim parlamentarnim reformama. Slijedeće veliko pitanje, koje je obuzelo njegovu pažnju, bila je napetost između engleskih kolonija u Sjv. Americi i majke zemlje. On se je u svojim govorima i spisima 1774—75 stavio na stranu kolonija, temeljeći svoje navode na razlogu oportuniteta, jer se ustupcima i velikodušnošću mogu narodi prije potaći na suradnju nego upotrebom sile. Kad je završena nezgoda s američkim kolonijama, B. je počeo proučavati položaj u Indiji, gdje je također bila loša engl. uprava. G. 1783 pomagao je Foxu pri sastavu zakonskoga nacrtu o upravi u Indiji, prema kojemu bi uprava došla potpuno pod nadzor engl. parlamenta, a sasvim bi se isključio utjecaj dvora. Taj je prijedlog odbijen, ali B. nije sustao te podiže 1785 u Donjoj kući optužbu protiv W. Hastingsa, jednog od vrhovnih činovnika u Indiji, zbog korupcije i zloupotrebe. Ta se optužba nije toliko ticala samoga Hastingsa, koliko cjelokupnog sistema u Indiji. Pojavom francuske revolucije našao je B. novu temu za svoje djelovanje. U *Reflections on the Revolution in France* (1790), »revolucionarnoj knjizi protiv revolucije«, koja mu je pronijela slavu po cijeloj Evropi, zauzima temperamentno stav protiv francuske revolucije proričući, da će ona moći svršiti samo u diktaturi jednog čovjeka. Ovi napadaji dovode do prekida odnosa s dugogodišnjim prijateljem Foxom. Kako su mu mnogi prigovarali, da je ovakvo naziranje protivno njegovu dotadašnjem gledištu, piše B. *Appeal from the New to the Old Whigs* (1791), svoje razmjerno najustavnije djelo, u kome nastoji pokazati, kako je on uvijek zastupao misao, da je kontinuitet prijeko potreban za državni organizam. Opravdanju njegove politike služi i spis *A letter to a Noble Lord* (1796). U to vrijeme piše i o potrebi vjerske i političke slobode Iraca.

Premda je B. bio sam član kasnije liberalne stranke, ipak je otac britanskoga konzervatizma. Čitav njegov rad prožima neko naivno divljenje britanskom ustavu, kako ga je formulirala revolucija 1688—89. Držao je, da je tada postignuta savršena ravnoteža snaga, koju treba u svakom slučaju braniti. Stoga on napada jednakom žestinom Georgea III. kao i začetnike francuske revolucije. Premda je nijekao neka Lockeova načela, kao prirodna prava, društveni ugovor, načelo većine, pravo na revoluciju, ipak je ostao branilac »građanske vladave«. Isticao je važnost elite (aristokracije) u političkom životu te prava i dužnosti, koje povlači vlasništvo za sobom; zastupao je mišljenje, da je pojedinac ovisan od društva, pa da prema tome običaj i tradicionalno mnijenje više vrijedi od pojedinačnog suda; vjerovao je u slobodu raspravljanja i izražavanja misli te u vjerske osnove društva, kojim upravlja Božja providnost. On je prvi počeo isticati, da je Engleska dužna bdjeti nad političkom slobodom i postojećim redom u svijetu. Glavno mu je načelo, da je država organske naravi, a ustav naslijeđena mudrost narodne cjeline, tako da se ne smije silovito mijenjati, nego samo prilagodivati prema prilikama. Premda se zalaze za konstitucionalizam i tradicionalizam, možemo ga nazvati progresivnim konzervativcem. Nije bio sustavni mislilac, ali je znao spojiti praktične državne potrebe s etičkim razlozima. Utjecao je na romantičarski politički pokret u Njemačkoj, napose na A. Müllera, na njemačku povijesnu pravnu školu iz Göttingena te Savignya i Rankea.

BIBL.: Cjelokupna djela u 16. sv. (1801—27), u 8 sv. 1852, izabrana djela u 6 sv. u izdanju »World's Classics« 1906.

LIT.: H. R. S. Crossman, *Između anarhije i diktature*, Zagreb 1940, pogl. III./1.; S. Jovanović, B. (Djela, sv. 15), Beograd 1937; H. Laski, *Political Thought in England from Locke to Bentham*, London 1920; C. E. Vaughan, *Studies in the History of Political Philosophy*, Manchester 1925; J. Morley, E. B., London 1867; J. MacCunn, *The political Philosophy of B.*, London 1908; F. Braune, B. in *Deutschland*, Berlin 1917; R. Lennox, E. B., Berlin 1923. Z. G.

2. Robert O'Hara, * Saint Cleram (kod Galwaya u Irskoj) 1820, † usred Australije 28. VI. 1861, irski istraživač Australije. Prvi je među Evropljanima proputovao Australiju od J do S, ali je na povratku umro od glada na rijeci Cooper, koja utječe u jezero Eyre. Suputnici mu bijahu liječnik Wills i botaničar Herman Beckler. Iz Melbournea je pošao 21. VIII. 1860, a u zaljev Carpentaria stigao već 4. II. 1861. N. Z.

BÜRKLE, Veit (Karl Heinrich Bischoff), * Laichingen (Württemberg) 6. VI. 1900, njemački pisac romana, živi u

Berlinu kao referent državne komore za književnost (Reichsschrifttumskammer). Roman *Bis zur Heimkehr im Sommer*, 1936 (nagrađen Württemberskom književnom nagradom), opisuje sudbinu triju generacija obitelji nekog kćevca do današnjice, kada se najmlađi sin žrtvuje za narodni preporod. *Über die Schwelle* (1937) nježna je ljubavna novela. Potresnu kroniku njemačkih kolonista 19. st. u Chileu sadržava roman *Bernardo Philippi oder die Bewegung mit der wilden Erde* (1938). G. Š.

BÜRKLEIN, Friedrich, * Berk 30. III. 1813, † Werneck 4. XII. 1872, njemački graditelj. Sudjelovao je kod radova Friedricha Gärtnera u Münchenu, a onda mu bavarski kralj Maksimilijan povjeri zadaću, da nastavi u duhu svoga preteče radom oko stapanja njemačko-romanskih stilskih elemenata s renesansnima. Njegov glavni münchenski kolo-dvor (1847—49), kojemu su se u svoje vrijeme ljudi divili, pa mnoge zgrade u Amalienstrasse u Münchenu, napose čitav nacrt ondješnje Maksimilijanove ulice (1858—64) dokazuju, da B. uza svu svoju sposobnost za slikarsko-perspektivno djelovanje nije iz ovih teoretskih kombinacija znao izbiti nikakvu živu novu cjelinu.

BURLEIGH (ili Burghley), **William Cecil, barun**, * 1520, † 1598, engleski državnik. Rano (1547, a možda već 1543) ulazi u parlament, stječe sklonost lorda protektora vojvode od Somerseta, dolazi s njegovim padom u zatvor, ali se brzo izbavlja i služi za kralja Eduarda VI. i kraljice Marije na važnim mjestima. Kraljica Elizabeta, s kojom je stajao u tajnoj vezi prije njezina stupanja na prijestolje, imenovala ga je odmah državnim tajnikom (1558) te je B. punih 40 godina uživao njezino potpuno povjerenje. G. 1571 imenovan je peerom s naslovom barun B., a 1572 lordom rizničarom. Kao državnik bio je odmjeran i proračunan. Znao je spretno izmicati odlučnom koraku, dok nije bio siguran uspjeha (na pr. u sukobu sa Španjolskom). Odlučno je utjecao na postupak protiv Marije Stuart. Bio je ljubitelj knjiga i starina te se napose bavio rodoslovljem i heraldikom.

U Sheridanovoj komediji *The Critic* B. dolazi na pozornicu i kima glavom, jer je suviše zauzet državnim poslovima, da bi mogao govoriti. Odatle uzrečica »B-ovo kimanje« (Burleigh's nod).

LIT.: Nares, *Memoirs of the life and administration of W. C., lord B.*, London 1828—32; Hume, *The great lord B.*, London 1896. R. F.

BURLESKA (od tal. burla »lakrdija«), vrst komike, koja uzima oblik umjetničkog djela izazivajući smijeh izvrtanjem, afektiranjem i pretjerivanjem, pretvarajući uzvišenu retoriku u naduveni bombast, patetiku u plačljivu sentimentalnost, iznoseći napose smiješnu opreku između stila i onoga, koji se njim služi, te na pr. bogovi govore kao prosti, neuki ljudi, a prostaci kao bogovi. Na taj se način plemenit oblik ili otmjen način dovodi u jaku opreku s trijeznom svagdašnjošću, neotesanošću i surovošću. Srodna s parodijom (v.), burleska je kraća i drastičnija. Samo ime javlja se u Italiji kod Francesca Bernija (1497—1535): *Opere Burlesche*. U Francuskoj je P. Scarron svojom burlesknom imitacijom Vergilija (*Vergile travesti*, 1648—53) najpoznatiji zastupnik te vrste, koja je inače pod Lujem XIV. donijela bezbroj burlesknih prepjeva znamenitih epskih i dramskih djela, pa i crkvene poezije. U Engleskoj je Chaucer (*Rime of sir Thopas*) tako ismijao sredovječno pjesništvo, a u drami je poznata Sheridanova *The Critic*. U Njemačkoj su vjerske borbe u 16. st. izazvale mnoštvo burlesknih djela (*Fischart*), pored starijih (15. st.) pokladnih igara (*Fastnachtsspiele*). Kod nas je *Novela od Stanca Marina* Držića najbolji primjer u drami, *Derviš Stjepa Đorđića* burleskna maskerata, a u 19. st. Jurkovićevo *Kumovanje*, komedija burlesknog ili lakrdijskog karaktera. Međutim će ipak kao najslavniji primjer burleske komike ostati izvedba »Pirama i Tizbe« u Shakespeareovu *Snu ljetne noći*, gdje čestiti, ali neuki i ograničeni obrtnici atenski izvode mitologijsku ljubavnu igru ne razumijući ni stila ni zamašaja djela, te izazivaju besmrtni smijeh. Pod kraj 19. st. uvelo je londonsko kazalište Gaiety-Theatre pod imenom burleske posebnu vrst muzikalne komedije, koja je srodna s kasnijim oblikom varijetetske »revije«. Lj. M.

BURMA → Birma.

BURMAN, I. Peter, * 1668, † 1741, nizozemski klas. filolog. Najprije odvjetnik, a zatim profesor povijesti, govorničtva i grčkog jezika u Utrechtu i Leydenu. Izdao je brojna djela latinskih klasika, tako: Fedra, Horacija, Petronija, Klaudijana, Veleja, Kvintilijana, Justina, Valerija Flaka, Ovidija, Svetonija, Lukana. Početae latini minores.

Jednaku je pažnju posvetio i novolatinskim pjesnicima (*Petrus Lotichius Secundus*, izdanje 1754). Od njega je *De vectigalibus populi romani pa Sylloge epistolarum a viris illustribus scriptarum*, vrlo važna za povijest učenjaka njegova vremena.

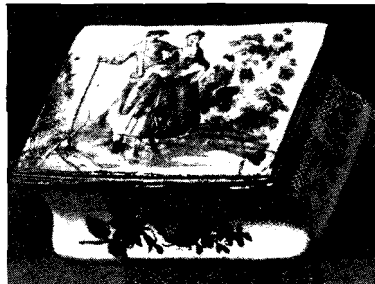
2. Peter, Secundus, * 1714, † 1778, nizozemski klas. filolog, nećak gornjega. Bio je profesor povijesti i govorničtva u Utrechtu, Franckeru i Amsterdamu. Izdao je Vergilija, Aristofana, Klaudijana, Propercija. Od njega je i *Anthologia veterum latinorum epigrammatum*. Z. D.

BURMEISTER, Hermann, * Stralsund 1807, † Buenos Aires 1892, njemački prirodoslovac i istraživač Južne Amerike. Poslje 1850 živio je gotovo neprekidno u Južnoj Americi putujući Brazilijom, Uruguayem i Argentinom, a prešao je i preko Anda u Chile. Napisao je 1843 djelo *Geschichte der Schöpfung*, koje je doživjelo više izdanja. Ostala njegova mnogobrojna djela rade o Južnoj Americi. Izdavao je *Anales del Museo Nacional de Buenos Ayres*. N. Ž.

BURMESTER, Willy, * Hamburg 1869, † 1933, njemački violinski virtuoz, koji se isticao fenomenalnom tehnikom (»Paganini redivivus«), velikim, pjevnim i neobično modulacionim tonom. Nastupao je često i u Zagrebu. Skladbe: *Serenada D-dur za gudački kvintet* i obradbe malih komada starijih i novijih majstora.

LIT.: Autobiografija B. W., *Fünfzig Jahre Künstlerleben*, 1926. S. S.-i.

BURMUTICA, kutijica za držanje burmuta. Kako je u 16. st. uživanje duhana i burmuta uglavnom bilo povlastica

BURMUTICA UKRASENA EMAJLOM iz sredine 18. st. Zagreb, Hrv. drž. muzej za umjetnost i obrt

BURMUTICA OD DRVA sa slikanim ukrasom i natpisom iz prve pol. 19. st. Zagreb, Hrv. drž. muzej za umjetnost i obrt

najbolji zlatarski i dekoraterski majstori. No nesamo svojim vanjskim licem nego i unutarnjom građom, a različnim pretincima, poklopcima i pomoćnim slikama i reljefima odaje jasno dokonu težnju društva, koje je bilo prenatrpano propisima vladanja te nastojalo, da razvije inače nepotpunu društvenu intimnost služeći se burmuticama.

Građanska burmutica 19. st. tipičan je dokaz racionaliziranja i gubljenja s pozornice mondenog estetiziranja, dok je konačno gotovo posvemašnje nestajanje burmuta i burmutice u 20. st. posljednje poglavlje pustolovne i šarene povijesti društvenoga hira, koji kao baština starih vremena nestaje u kolotečini modernoga života.

LIT.: Fischel-Boehn, *Die Mode, Menschen und Moden im 17., 18. und 19. Jhrh.*, München 1919—23; Boehn, *Das Beiwerk der Mode*, München 1928. M. G.-c.

EDWARD BURNE-JONES, Kralj Kofetua i prosjakinja

BURN, Amos, * 1848, † 1925, engleski šahovski velemaistor, umni pozicioni igrač. Osvojio je 15 nagrada na turnirima. Pobjednik u Nottinghamu 1886, Amsterdamu 1889 i Kölnu 1898. D. B.

BURNACINI, porodica talijanskih kazališnih arhitekata i grafičara podrijetlom iz Bologne, koje su članovi djelovali na bečkom carskom dvoru.

1. **Giovanni**, * 1610, † Beč 1653, imao je oko 1642 u Mlecima svoje vlastito kazalište. Kasnije dolazi u Beč, gdje je za carski dvor sagradio prvo veliko slobodno kazalište i uprizorio opere *La Gara* i *L'Inganno d'Amore*.

2. **Ludovico Ottavio**, * 1636, † Beč 12. XII. 1707, njegov sin, dolazi 1652 u Beč, gdje je izveo golem broj dekoracija za opere, balete, oratorije i drame (od kojih se sačuvao tek nerazmjerno malen broj u bakrorezima i crtežima), nacrtje za kostime i groteske i sagradio izvjestan broj novih kazališta. Dok se u svojim ranim radovima do 1659 još povodi za svojim ocem, doseže on u svom drugom razdoblju, koje traje do 1667, vrhunac svoga umijeća u mnogolikim i složenim djelima. Treće razdoblje njegova rada, koje počinje njegovim glavnim djelom,

opremom za svečanu operu *Il Pomo d'Oro*, traje do 1680, a odlikuje se izvanrednim bogatstvom raskošnih i neslučenih domišljaja. Opremio je, među ostalim, ove opere, balete i drame: *Il Pelope geloso* (1659), *La Forza della Fortuna e della Virtù* (1661), *La Zenobia di Radaminto* (1662), *Il Pomo d'Oro* (1668), *Il fuoco eterno custodito dalle Vestali* (1674), *Il ratto delle Sabine*, *La monarchia latina trionfante*, *L'Evieo festeggiante nel ritorno d'Alessandro Magno dell'India*, *La constanza d'Ulisse*. Od svih ovih oprema sačuvane su u bakrorezima različitih umjetnika slike pojedinih prizora, a od njega samog crteži. Sve druge njegove brojne opreme poznajemo samo po sačuvanim libretima. Po njegovoj zamisli izveden je poznati kip sv. Trojstva na bečkom Grabenu, dok se o njegovoj djelatnosti kao arhitekta profanih građevina nisu sačuvale dokumentarne vijesti. Giovanni i Ludovico Ottavio B. nastavljaju tradiciju velike talijanske kasnorenesansne kazališne tradicije, koju Ludovico Ottavio na genijalan način prožima novim baroknim ukrasnim elementima. Uz to se u njegovoj umjetnosti zapažaju tragovi manirizma Berninijeva i utjecaji francuskog i nizozemskog kazališnog umijeća.

LIT.: F. Biach-Schiffmann, *Giovanni und Ludovico Burnacini, Theater und Feste am Wiener Hofe*, Beč-Berlin 1931. A. Sch.

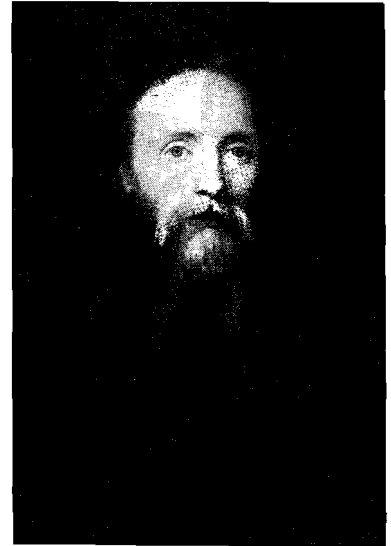
BURNAC, Ivan Bátori, * 17. V. 1841, Budimpešta 1900, svećenik, izdavač novina. Zaređen je za svećenika 1868. Poslije prestanka Antunovićeve »Bunjevačke i Šokačke Vile« 1876 pokrenuo je list »Bunjevac« (Sombor, 1882), koji je bio namijenjen prosvjetnom podizanju Bunjevaca i Šokaca.

LIT.: Neven, Subotica 1900, br. 6. M. E.

BURNAND, Eugène, * Moudon (kanton Waadt) 30. VIII. 1850, † Pariz 5. II. 1921, švicarski slikar i grafičar. Učio je u Zürichu (arhitekturu), a poslije slikarstvo u Ženevi i Parizu kod L. Gérômea, a grafiku kod Girardeta u Versaillesu. Od 1875 dalje izlagao je redovno u pariskom Salonu. Ilustrirao je djela sv. Franje Asiškog (*Fioretti*), F. Mistrala (*Mireille*), Daudeta (*Contes choisis*) i George Sandove (*François le Champi*). Na svojim slikama prikazuje ponajviše motive iz sela svoga zavičaja, iz doline Camargue i Bas-Languedoca u okolini Montpelliera. Poslije je slikao isključivo religiozne slike. Njegova se djela nalaze u švicarskim javnim i privatnim galerijama. B. je jedan od najznatnijih švicarskih slikara novijeg vremena. Znatno je na nj utjecalo francusko plein-air-sliu arstvo.

LIT.: H. Grimm, *Fragmenta I. (Der Maler E. B.)*, Berlin-Stuttgart 1900; C. Mandach, *Les Paraboles d'E. B.* (Revue de l'art ancien et moderne, XXIV), Pariz 1908; F. Monod u Thieme-Beckerovu *ALBK*, V., Leipzig 1911. A. Sch.

BURNE-JONES, Sir Edward Coley, * Birmingham 28. VIII. 1833, † London 17. VI. 1898, engleski slikar i grafičar. Određen za svećeničko zvanje odgojen je u King Edwards Collegeu u Birminghamu. G. 1853 ušao je u Exeter College u Oxfordu istog dana, kad i William Morris, s kojim ga je za čitava života vezalo tijesno prijateljstvo, pa je s njim putovao po Francuskoj, gdje su ga se presudno dojmile stare gotičke katedrale. Odlučno je na nj utjecao D. G. Rossetti. G. 1857 dobivaju Rossetti, Morris i B.-J. nalog, da u čitaonici oxfordskog Union Society Halla naslikaju niz fresaka (B.-J. izveo je fresku *Merlin and Nimue*), ali je veći dio tih fresaka propao, jer su mladi ljudi bili nevjesti toj tehnici. Od 1860 živi u Fulhamu, a 1861 polazi s Ruskinom u Italiju. Sve do 1870 radio je isključivo u tehnici akvarela, tek kasnije je slikao i uljnim bojama. Među njegovim ranim djelima važnija su: *The Forge of Cupid* (1861), *The Merciful Knight* (1863), *Cupid and Psyche* (1865–72), *St. George and the Dragon* (serija od sedam slika, 1865–66), *Le Chant d'Amour* (1868–77), *The Wine of Circe* (1869), a među kasnijima: *The Prioress' Tale* (1869–98), *The Hours* (1870–83), *Love among the Ruins* (1873), *The Golden Stairs* (1876–80), *The Mirror of Venus* (1877), *King Cophetua and the Beggar-Maid* (1883), *Vespertina Quies* (1893), *The Star of Bethlehem* (1891), *Aurora* (1896). Na trideset i šest mjesta nalaze se slikani prozori, izvedeni po njegovim crtežima. Brojni su i gobelini izvedeni po njegovim nacrtima.

E. BURNE-JONES, G. F. Wats

B.-J. ostao je za svega svog života vjeran sljedbenik svojih prijatelja preraphaelita i njihove pjesničko-romantične umjetnosti obrađujući najvećim dijelom motive iz klasične antike, sredovječnih legenda i djela starijih pjesnika engleskih (naročito Chaucera), crpeći slikarske pobude iz djela velikih majstora rane firentinske renesanse (osobito Botticellija) i prerađujući ih često u slatku dekorativnost. Ne može se poreći, da je obrazovao svoj zasebni lični stil, koji je uvijek izvanredno otmjen i ukusan. Svakako je B.-J. sasvim osebujna umjetnička ličnost nesamo u engleskom, nego i u evropskom slikarstvu u drugoj polovini 19. st.

LIT.: J. Cartwright, *Sir E. B.-J., his life and work*, London 1894; M. Bell, *Sir E. B.-J., Record and a Review*, London 1898; O. v. Schleinitz, *B.-J.*, Bielefeld-Leipzig 1901.

BURNET, Gilbert, * Edinburgh 18. IX. 1643, † London 17. III. 1715, engleski propovjednik, biskup i povjesnik. Rođen i odgojen u Škotskoj. Putuje u London, Oxford i Cambridge; posjećuje Nizozemsku (1664) i Francusku, gdje dolazi u vezu s protestantskim vodama. G. 1669 postaje profesor bogoslovlja na sveučilištu u Glasgouu, a 1674 propovjednik u Londonu, gdje stekne veliku popularnost i naklonost kralja. G. 1689 postaje biskup od Salisburja. Njegovo je životno djelo *History of the Reformation in England* (3 sv. 1679—1714). U djelu *Some passages in the Life and Death of the right honourable John Earl of Rochester* (1680) opisao je pokajanje pjesnika J. Wilmota na smrtnoj postelji. Najpoznatije djelo *The History of My Own Time*, pisano 1685, objavljeno nakon piševe smrti (1724—34), iznosi mnoge važne autobiografske podatke i pojedinosti tadašnjega života. B. je osim toga napisao životopise vojvoda od Hamiltona (1677), Sir M. Halea (1682) i Lorda Russella (1739).

LIT.: T. E. S. Clarke i H. C. Foxcroft, *A Life of G. B., Bishop of Salisbury*, 1907, s predgovorom C. H. Firtha, sadržava kronološki popis svih B.-ovih objavljenih djela.

BURNETT, Frances Eliza Hodgson, * Manchester (Engleska) 1849, † Plandome (New York) 1924, englesko-američka spisateljica. G. 1865 preseli se iz Engleske u USA, gdje izide na glas svojim popularnim pripovijetkama. Od njezinih brojnih romantičnih pripovijesti treba spomenuti *That Lass o' Lowrie's* (New York, 1877), *Through One Administration* (1883), *A Lady of Quality* (1896), *The Shuttle* (1907) i *The Head of the House of Coombe* (1922). Najpoznatije je njezino djelo *Little Lord Fauntleroy* (1886), koje joj je pronijelo slavu daleko izvan granica Sjedinjenih Država. Knjigu je za hrvatsku djecu priredio Milan Ogrizović. Još je veći uspjeh postigla B. na pozornici dramtizacijom *Malog Lorda* i *Sare Crewe* pod naslovom *Mala princesa* (1888). U suradnji sa svojim drugim mužem S. Townsendom napisala je nekoliko pripovijedaka i romana.

LIT.: F. Burnett, *One I knew the best of all* (1904, autobiografija); V. Burnett, *The Romantic Lady* (1928).

BURNEY, Charles, * Shrewsbury 7. IV. 1726, † Chelsea (London) 12. IV. 1814, engleski glazbeni povjesničar. Najprije orguljaš u Londonu, Lynn-Regisu i opet u Londonu. Okušao se i kao kazališni i koncertni skladatelj. Već je za svoga boravka u Lynn-Regisu počeo sabirati glazbenopovijesnu građu. Zbog istog je razloga putovao 1770 u Francusku i Italiju, a 1772 u Nizozemsku i Njemačku. Utiske s tih svojih putovanja s dragocjenim bilješkama o suvremenom glazbenom životu napisao je u dvije vrlo zapažene knjige, *The present state of Music in France and Italy*, T. p. s. o. M. in Germany, the Netherlands and United Provinces (prevedene na njemački, francuski i nizozemski). Glavno je djelo B.-a *A general History of Music* u 4 sveska (1776—89). Od 1782 do smrti bio je B. orguljaš u Chelsea Collegu. Napisao je i životopis P. Metastasia, znamenitog libretista, studiju o Händelu, a izdavao je i starije skladbe, na pr. one, koje se za vrijeme velikog tjedna pjevaju u Sikstinskoj kapeli u Rimu.

LIT.: F. d'Arblay, *Memoirs of Dr. B.*, 3 sv. 1882 (to je kćerka B.-ova); A. R. Ellis, *Early Diary of Frances B.*, 2 sv. 1889.

BURNHAM, Sherburne Wesley, Thetford 12. XII. 1838, † Chicago 11. III. 1921, američki astronom. Bio je amater, ali je kasnije postao profesor praktične astronomije na sveučilištu u Chicagu. Otkrio je i katalogizirao 1274 nove dvostruke zvijezde. Objavio je *General Catalogue of Double Stars within 121° of the North Pole* (1906) i *Measures of Proper Motion Stars* (1913).

BURNICE (Procellariidae), ptice slične galebovima, s kukastim, na kraju svinutim kljunom, na kojem su cjevasto

produžene nozdrve; noge su im udešene za plivanje. B. žive nad oceanima u ustrajnom letu, a gnijezde se na klisurastim obalama, gdje ženka snese jedno jaje. B. su: mala burnica (*Hydrobates pelagicus*) na sjevernom Atlantskom oceanu i zapadnom Sredozemnom moru; zovoji (*Puffinus*) po Sredozemnom moru; sjeverni burnjak (*Fulmarus glacialis*) na sjevernom Ledenom moru; *abatros* (v.). K. B.

BURNISTA (Burnistae), jedna od 14 *civitates* Liburnjana. Spominje je natpis CIL III, 2809. Njezino predgrađe bijaše Burnum (v.).

BURNLEY, engleski grad u grofoviji Lancaster, 35 km sjeverno od Manchestera, na rijeci Burn i na kanalu Leeds-Liverpool, na zapadnom podnožju brijega Bouldsworth-Hills 98.259 stan. (1931), ima predionice i tkaonice vune i pamuka, tvornice strojeva i lijevaonice željeza, kamenolome i ugljenokope.

BURNONIT (bournonit), olovno bakarna ruda iz odjela sulfosoli. Kristalizira rompski. Kristali su većinom kratko stupićasti, a rijetko pločasti. Javlja se većinom jedar, gust i zrnast. Dosta krhak. Tvrdoća mu je 2,5—3, a specifična težina 5,81—5,829. Jaka je kovna sjaja; neproziran; ocalno siv s prijelazom u olovno sivu ili željezno crnu boju. Spoj je olova i bakra s antimonom i sumporom PbCuSbS₃. Nalazi se po rudnim žilama u društvu galenita, sfalerita, halkopirita, antimonita i sinjavaca. Kod nas je nađen u Bosni kod Srebrenice. Važna je olovna i bakarna ruda. Ime mu je po francuskom mineralogu J. Bournonu. F. T.

BURNOUF, Eugène, * Pariz 12. VIII. 1801, † Pariz 28. V. 1852, francuski iranista i indolog, profesor sanskrta na Collège de France u Parizu. Opće romantičko oduševljenje za Indiju i Orijent, koje je vladalo u Evropi na početku 19. st., zahvatilo je i njega. Zbog toga je napustio odvjetništvo i posvetio se posve orijentalistici, naročito izučavanju rukopisa Aveste (*Vendidad-Sadè, l'un des livres de Zoroastre*, 1829—43; *Commentaire sur le Yaçna*, 1833—35) i dešifriranju (1836) klinovitih natpisa najstarijeg spomenika perzijskog u Perzepolisu iz 5. i 6. st. pr. Kr. Ovim radovima otvorio je iranistici nove putove. Kao indolog izučavao je sveti jezik *pāli* (1826) i na osnovu rukopisa iz Nepala razvukao Budhine doktrine (*Introduction à l'histoire du Bouddhisme indien*, 1844). Ovo posljednje djelo smatra se temeljnim. Pored toga izdao je i preveo pjesmu *Bhāgavata Purāna ou histoire poétique de Krichna* (1840—44) i *Le Lotus de la bonne Loi, traduit du sanscrit, accompagné d'un commentaire et vingt et un mémoires relatifs au Bouddhisme* (1852). Jedan je od najznačajnijih predstavnika francuske znanosti u prvoj polovini 19. st.

LIT.: Ch. Lenormant, *Eugène Burnouf*, Pariz 1852; Ph. Berger, *E. B. d'après sa correspondance*, Pariz 1892 (*Revue des Deux Mondes* 1. XII. 1892); E. Windisch, *Geschichte der Sanscrit-Philologie*, 1917—20. P. S.

BURNS, Robert, * Alloway, Ayrshire 25. I. 1759, † Dumfries 21. VII. 1796, najveći škotski pjesnik. Kao seljački sin u mladosti i sam obrađuje zemlju, ali već se rano

ROBERT BURNS

u njemu razvija ljubav prema književnosti i pustopašnom životu. G. 1784 uzima sa svojim bratom Gilbertom u zakup imanje u Mossgielu i za četiri slijedeće godine piše svoja najbolja djela: *The Cotter's Saturday Night*, *The Twa Dogs*, *The Jolly Beggars* (kantata, u kojoj se opisuje život litalica), *To a Mouse*, *To a Mountain Daisy* (na hrvatski preveo G. Manojlović). U to su vrijeme nastale i neke od B.-ovih najboljih satira: *Death and Dr. Hornbook* i *Holy Willie's Prayer*. Da bi sakupio potreban novac za put u Jamaicu, gdje mu je ponudeno mjesto na plantaži šećerne trske, izdao je 1786 prvu zbirku pjesama: *Poems Chiefly in the Scottish Dialect*. Sad B. preko noći postaje slavan i mjesto u Jamaicu, krene u Edinburgh. Dostojno je kupio imanje u Ellislandu i zatim uzeo za ženu Jean Armour. B.-a je nadahnjivalo više žena, osobito Alison Begbie («Mary Morison» iz njegovih pjesama) i Mary Campbell, koja mu je nadahnula poznatu pjesmu *To Mary in Heaven*. Kad mu je farma u Ellislandu uskoro propala, morao je prihvatiti

BURNUM, Rimski lukovi

skromno mjesto carinika, što je bio njegov glavni prihod do smrti. Već 1787 B. razvija veliku djelatnost kao sakupljač, izdavač i pjesnik škotskih pučkih popjevaka. G. 1787—96 objelodanio je oko 200 popjevaka, što vlastitih, a što prerađenih. Među njima su neke od najboljih i najvažnijih njegovih pjesama, kao što su *Scots wha hae*, *A Red, Red Rose* i glasovita *Auld Lang Syne*. Oko 1790 nastala je i pjesnička pripovijest o vješticama i vilenjacima *Tam o' Shanter*. Od 1792 surađuje na zbirci »Scottish Airs with Poetry« Georgea Thomsona. Tu su se prvi put pojavile njegove pjesme: *John Anderson, my Jo'* (preveo G. Manojlović), *Coming thro' the Rye*, *Mary Morison* i mnoge druge, koje su prešle u narod kao pučke popijevke. Tu su objavljene i šaljive pjesme u škotskom narječju: *Address to the Deil*, *To a Louse* i *The Auld Farmer's New Year Salutation to his Mare Maggie*, gdje dolazi do izražaja njegova ljubav prema životinjama. B. je neko vrijeme pokazivao simpatije prema francuskoj revoluciji i zbog toga došao u sukob s vlastima, ali je kasnije promijenio mišljenje te je 1794 služio kao dobrovoljac u jednoj škotskoj pukovniji; kad je poslije dvije godine umro, pokopan je s vojničkim počastima.

B. je bio građanin svijeta, i njegova roditeljska koliba kao da je bila u vezi s događajima u Evropi i Americi. I tako je knjižica stihova mladoga škotskog ratara dobila svjetsko značenje. B. je pjevao o osjećajima, koje je sam osjećao i započeo kod svojih seljačkih drugova, ali pjevao je kao netko, koji je navikao živjeti i kretati se u širem svijetu, nego što je onaj, u kome su B. i njegovi drugovi rabotali. Proricao je zlatno doba pjesnika i filantropa, kad će ljudi u cijelom svijetu biti braća. Njegove su pjesme manifest društvene i političke reforme. U njima se odrazuju suvremeni pokreti, ali i život i kretanje svih vremena. U njegovu su pjesništvu »bitne strasti ljudske naravi« (Wordsworth), kako se one očituju u životima malih ljudi. Tu se mišljaju misli o slobodi i piću, o radosti i tuzi, ushićenju i očaju, ljubavi i smrti, prijateljstvu i društvenoj nepravdi, o suosjećanju s bijednima, koje se proteže i na životinje. Ima ponekad u njegovim pjesmama i prostote i grubosti, ali srce je pjesnikovo uvijek na pravome mjestu: on voli ljubav i istinu, raduje se svemu, što je čisto i uzvišeno, mrzi licemjerstvo i praznovjerje, zalosti se nad svime, što je slabo, nisko i tužno u ljudskom životu. B. je velik dio svojih pjesama skladao kao tekst na pučke napjeve tako, da se mnoge njegove pjesme ne mogu zamisliti bez glazbe, kojoj pripadaju. Ta melodičnost i srodnost pjesme s glazbom simbolički predstavljaju sklad između srca i razuma, u koji je njegov lirski zanos stopio nedosljednost ljudskog života.

B. je dao nov polet pjesništvu nesamo svoje domovine, već i cijele Evrope. Ni u hrvatskoj književnosti nije njegovo ime ostalo nepoznato. U »Nevenu« za 1855 objavljen je prijevod pjesme *Flow gently, sweet Afton*. Među djelima Stanka Vraza (IV. dio, 1868) nalazimo prijevod sedam B-ovih pjesama pod skupnim naslovom »Narodne škotske pjesme«. Gavro Manojlović je u Dukatovoj »Čitanci iz englesko-američke i skandinavске književnosti« preveo pet B-ovih pjesama, dok je Ivan Trnski preveo poznatu »U planini mi srce« (*My heart's in the Highlands*), koju su također prepjevali Vraz, Manojlović i Velimir Gaj (Danica Ilirska, 1867). Prigodom stogodišnjice B-ove smrti (1896) »Vienac« donosi njegov životopis i kritički prikaz njegove lirike. Premda se anonimni pisac tuži, da je »dojako B. ostao gotovim tudinec u našoj narodnoj knjiži« (R. Filipović), njegov se utjecaj ipak primjećuje nesamo u spomenutim prijevodima već i u poticaju, koji je B. dao našim pjesnicima, da po njegovu uzoru traže nadahnuća u pučkom pjesništvu.

BIBL.: Kritička izdanja priredili su W. E. Henley i T. F. Henderson (4 sv. 1896-7) i C. A. Aitken (3 sv. 1893).

LIT.: R. Chambers, *Life and Works of R. B.* (preradio W. Wallace, 4 sv. 1896); J. G. Lockhart, *Life of B.* (1828, novo izdanje J. H. Ingram, 1890); J. C. Shairp, *R. B.* (1879); A. Angellier, *R. B., La Vie et les Oeuvres* (2 sv., Pariz 1898); Molenaar, *B.' Beziehungen zur Literatur* (Erlangen 1899).

BURNUM, rimska utvrda u Dalmaciji. Po podatcima iz rimskoga vremena i po uspjesima iskapanja i istraživanja iz novijega vremena zna se, da su od toga grada ostale znatne ruševine: »Šuplja crkva« ili »Trajanov grad« zapa-

dno od Knina. Još se vide ostatci amfiteatra, neki lukovi, vodovod i tragovi cesta. To su mjesto Rimljani vrlo rano utvrdili, jer je ono štitilo cestovnu mrežu i obalu od Nina preko Zadra do Skradina od provala s istoka. Već vrlo rano bila je tu jaka rimska vojnička posada. Još prije godine 6 pos. Kr. nalazimo tu XX. legiju (*Valeria Victrix*), koja je odmah poslije ugušenog ilirskog ustanka g. 10 pos. Kr. premještena u Germaniju. Na njezino je mjesto došla XI. legija (*Claudia pia fidelis*), koju tu nalazimo sve do godine 70 pos. Kr. Imade i natpisa, koji spominju neke pomoćne čete. Uz vojnički tabor brzo se razvilo građansko naselje, pa je u blizim Ivoševcima stajao Jupiterov hram. Grad je, kako razabiremo iz natpisa, već u doba Hadrijanova imao rimsko građansko pravo. Sačuvali su nam se mnogi rimski spomenici, od kojih su mnogi preneseni u kninski muzej. Na području grada stanovalo je liburnijsko pleme *Burnistae*, koje se u drugoj polovici 1. st. pos. Kr. spominje između onih 14 liburnijskih plemena, koja su se sastajala u Skardoni (Skradin). V. H.

BURNUS (arapska riječ), dugačak ogrtač s kukuljicom, krojen polukružno, redovno od jednoga komada, koji je sprijeda otvoren po čitavoj dužini, te samo pod vratom pridržavan čvrstom kopčom, a nose ga muškarci preko ostale odjeće. Izrađuje se većinom od vunene nebojene, odn. bijele tkanine, rjeđe u živim bojama, koje su često znak vojničkog čina arapske vojske. Domovina mu je sjeverna Afrika, a njegova upotreba razvila se oko 1850 ponešto i u Evropi. V. K-k.

BUROBRANI su brane, koje treba izvesti u nekim predjelima krša na nasipima ili niskim usjecima željezničkih pruga, bilo na padinama ili u ravninama, koje su izložene osobito jakoj buri, t. j. vjetru, koji u našem kršu redovito puše sa sjevero-istoka. Prave se iz kamena u mortu, iz betona, iz armiranog betona ili iz stupova od starih željezničkih tračnica, između kojih se umetnu platnice ili stari željeznički pragovi. B. moraju biti visoki do preko polovice visine vagona, kako bi zapriječili, da cijela ploha vagona bude izložena buri, koja u našem kršu na nekim mjestima može biti tako jaka, da prevrne željezničke vlake. Opažanjima se ustanovilo, da bura može dostići brzinu do 40 m/sek., odnosno, da njezin pritisak može biti do 190 kg/m². B. su kod nas izvedeni na sušačkoj pruzi između Liča i Skrljeva i na nekim dijelovima uskotračne pruge Split—Sinj. I. P. K.

BUROVLJEVA OTOPINA, jasna, bezbojna tekućina, slabo steže i miriše malo na octenu kiselinu, modri lakmusov papir bojadise crveno. Aluminijev je bazični acetat, po svoj prilici u koloidalnoj otopini. Slab je antiseptik i adstringent; uzimlju ga za ispiranje rana, kao oblog na zaražena mjesta, protiv kožnih bolesti, za ispiranje grla i zubi, protiv krvarenja roditelja, a i protiv proljeva i gonoreje. Aluminijeve soli nisu otrovne i mogu se dugo uzimati. Otopina se zove po liječniku Augustu Burouwu. A. V.

BURR, Aaron, * Newark 6. II. 1756, † Port Richmond 14. IX. 1836, američki političar i državnik. Borio se za vrijeme revolucije protiv Kanade te stekao čin bojnika, a već 1777 čin potpukovnika. Kad se povukao iz vojske, posvetio se pravu. U političkoj karijeri imao je mnogo uspjeha: 1784 izabran u parlament, a 1791 u senat. Neki su ga predlagali za delegata u misiji za Francusku, ali ga je Washington odbio. Svojom političkom djelatnošću u New-Yorku pridonio je mnogo uspjehu republikanaca na predsjedničkim izborima 1800, kad je sam bio kandidat za podpredsjednika. Kasnije politički dosta nedosljedan upropaštava svoju političku karijeru, zamišlja ekspediciju na Mexico, zbog velezidaje dolazi pred sud, odlazi u Evropu, vraća se te ponovno otvara odvjetničku pisarnu. O njemu se mnogo pisalo, ali mu zamjeraju nedosljednost u političkim načelima i nestalnost.

LIT.: Davis, *Memoirs of Aaron Burr*, New-York 1936; Parton, *Life of Aaron Burr*, New-York 1858; Tompkins, *Burr Bibliography*, Brooklyn 1892; Todd, *The True Aaron Burr*, Brooklyn 1902; McCaleb, *The Aaron Burr Conspiracy*, Brooklyn 1903; J. P. Brady, *The Trial of Aaron Burr*, 1913; S. H. Wandell i M. Minnigerode, *Aaron Burr*, 1925. R. F.

BURRA, Milanus, sitnoslikar. Neki se članovi porodice Burra spominju u šibenskim ispravama u prvoj polovini 15. st., pa je vjerojatno, da se i on rodio u Šibeniku. Kukuljević spominje, da se u knjižnici grofa Vojkfi-Vojkovića u Oroslavlju nalazio rukopis djela »Gai Svetonij Tranquilli de Vita Duodecim Caesarum« ukrašen minijaturama. Na posljednjoj strani rukopisa bilo je napisano: »Laus Deo per Milanum Burra 1443«.

LIT.: I. Kukuljević-Sakcinski, *SUJ*, Zagreb 1858.

A. Sch.